

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Zdeňka Boledovičová

**Princip kasační a princip apelační v trestním
řízení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: duben 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Pardubicích dne 21. dubna 2017

Zdeňka Boledovičová

Děkuji panu JUDr. Hořákovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za pozitivní přístup, za podnětné rady a cenné připomínky a v neposlední řadě za povzbuzení. Zároveň děkuji svým rodičům za veškerou pomoc a nekonečnou trpělivost, se kterou mne stále podporují a bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Historie soudnictví a opravného prostředku na území dnešní České republiky.....	7
2.1 Vývoj soudnictví na našem území	7
2.2 Konstituování samostatného trestního procesu.....	10
2.3 Úprava trestního procesu od roku 1873	12
2.4 Opravné řízení od roku 1948 do 1961	14
2.5 Nynější úprava opravného řízení	17
3. Systémy opravného řízení a jejich současná praxe	21
3.1 Účel přezkoumávání rozhodnutí v trestním řízení	21
3.2 Definice pojmů systému opravného řízení.....	22
3.2.1 Apelace, apelační princip	22
3.2.2 Kasace, kasační princip.....	24
3.2.3 Revize, revizní princip	25
4. Vztah apelace a kasace k zásadám opravného řízení trestního	26
4.1 Zásada soudcovské nezávislosti.....	27
4.2 Zásada reformationis in peius	29
4.3 Zásada beneficium cohaesionis.....	34
4.4 Zásada vázanosti OČTŘ právním názorem vysloveným v kasačním rozhodnutí	35
4.5 Zásada de similibus idem est iudicandum.....	37
5. Vztah apelace a kasace k základním zásadám trestního řízení	38
5.1 Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů	40
5.2 Zásada přiměřenosti	40
5.3 Zásada presumpce nevinny	41
5.4 Zásada materiální pravdy	42
5.5 Zásada volného hodnocení důkazů	43
5.6 Zásada zajištění práva na obhajobu	44
6. Systém apelace a kasace z pohledu věcných záměrů trestního řádu.....	46
6.1 Vliv velké novely trestního řádu na odvolací řízení	47
6.2 Stručně k dovolání	49
6.3 K rozsahu přezkumné činnosti v odvolacím řízení	51
6.4 K možnosti zrychlení trestního řízení	54
6.5 Stav agendy odvolacího řízení	55
7. Závěr	56
8. Resumé – princip kasační a princip apelační v trestním řízení.....	59
9. Conclusion – Cassation and appeal in the criminal procedure code	60
10. Seznam zkratk	62

11. Seznam použité literatury.....	62
12. Klíčová slova	67

1. Úvod

Předloženou diplomovou prací se chci pokusit přiblížit některé aspekty českého trestního odvolacího řízení, zejména jeho ovlivnění principem apelačním a kasačním. Jedná se o problematiku specifickou, založenou spíše na právní teorii, což ovlivňuje skutečnost, že není jednoznačně exaktně ověřitelné, jaký většinový praktický dopad má užití jednoho či druhého systému v trestním řízení.

Institut opravného řízení trestního prošel od svého vzniku řadou zcela zásadních změn, a bez pečlivého srovnání historických okolností nelze zcela bez pochybností odpovědět, který z principů má ovládat opravné řízení trestní. S ohledem na uvedené je cílem této práce ve stručnosti přiblížit základní fakta a některé souvislosti vzniku a vývoje trestního řízení, potažmo trestního soudnictví a přezkumného řízení na území dnešní České republiky.

Touto diplomovou prací si kladu za cíl definovat v současně platné právní úpravě uplatňovaný systém ovládající opravné řízení z pohledu způsobu jeho vyřizování. Zejména za poslední dvě desetiletí úprava opravného řízení prošla zcela zásadními změnami, když novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., tzv. velkou novelou, účinnou od 1.1.2002, došlo ke konverzi koncepce mezi aplikací principu apelačního a kasačního. Dosud převládající princip kasace s omezenými prvky apelace nahradil systém zcela opačný, tedy výrazně apelační s prvky kasace. Zároveň došlo ke zcela radikálnímu omezení revizního principu a k posílení zásady dispoziční v řízení před odvolacím soudem. K posílení apelačních prvků vedla snaha zákonodárce o zefektivnění a rychlejší rozhodování v trestním řízení, neboť posílením prvků apelačních je odvolacím soudům umožněno provádět v rámci odvolacího řízení vlastní dokazování a následného vydání vlastního rozhodnutí, čímž nepochybně dochází k celkovému zvýšení hospodárnosti trestního řízení.

I přes citelné změny trestního řádu v posledních dvou desetiletích, je esenciální jeho kompletní rekonstrukce, jejímž cílem by nadále měla být snaha o

efektivnost, rychlost a hospodárnost trestního řízení, které bude odpovídat potřebám moderní společnosti.

V návaznosti na věcné záměry trestního řádu z let 2004 a 2008, v roce 2014 byla zahájena činnost Komise pro nový trestní řád, tvořena zástupci akademické obce, advokáty, státními zástupci i soudci, v čele s prof. JUDr. Pavlem Šámalem, Ph.D. Komise si klade za cíl zcela nově rekonstruovat trestní řád, který by měl nahradit dosud účinný trestní řád č. 141/1961 Sb. Ačkoli současné prognózy ministerstva spravedlnosti jemně naznačují, že k dokončení nového trestního řádu vede ještě dlouhá cesta, vyplývá z dílčích návrhů komise evidentní záměr mimo jiné pokračovat v nastoleném trendu posilování principu apelačního před principem kasačním.

2. Historie soudnictví a opravného prostředku na území dnešní České republiky

Vznik systému apelace, kasace a potažmo revize v trestním řízení se bezprostředně odvíjí od vzniku soudnictví a samotného trestního práva procesního, principech a odlišnostech v etapách historického vývoje institucionalizované soudní soustavy a trestního řízení. Trestní soudnictví v počátku nebylo odděleno od civilního řízení, ačkoli mezi nimi lze spatřovat určité rozdíly, které budou uvedeny napříč touto kapitolou.

2.1 Vývoj soudnictví na našem území

Zárodky soudnictví na našem území spadají již do 8. století, období Velké Moravy. V průběhu vývoje Velkomoravské říše se vytvořil jednoduchý správní aparát řízený knížetem a jeho družinou, jakousi privilegovanou vrstvou společnosti, ve které se již nerozhodovalo na úrovni rodů, nýbrž na úrovni hradišť, kde byly spory rozhodovány jejich správcem. Z této doby pocházejí nejstarší právní prameny, jako například Zákon sudnyj ljudem, obsahující předpisy z odvětví práva trestního, manželského a majetkového, ačkoli

stěžejním podkladem bylo stále obyčejové právo a zákon byl tak užíván subsidiárně.¹

Soudnictví v období ranně feudálního státu sice navazovalo na předchozí období Velké Moravy, ale doznalo určitých změn. Spory se již neřešily na úrovni rodové, ale rozhodovaly se na panovníkem svolávaných dvorských sjezdech, shromáždění velmožů a kleriků, do jejichž kompetence spadaly případy jak civilní tak trestní a s nimiž se panovník radil o důležitých sporech², v běžných sporech panovník pravděpodobně rozhodoval i mimo tato shromáždění, a to z titulu nejvyššího soudního orgánu v zemi.³

Nadále přetrvávalo právo obyčejové se systémem propracovaných pravidel ohledně soudního líčení a způsobu řešení sporů. Z této doby pochází procesní postupy ohledně předvolávání účastníku sporu, líčení pře, dokazování a rozhodování soudu. Na dvorských sjezdech se počaly vyhlašovat nařízení panovníka, mající obecnou závaznost a vynutitelnost.

Období rozvinutého feudalismu znamenalo dotvoření nové vrstvy obyvatel – šlechty⁴ a skupiny poddaných a převratného společenského prvku – města, jejichž vznik byl nutně spojen s vytvářením právního podkladu pro jejich správu. Nadále se v soudním systému zachovala organizace hradišť, kdy na centrální úrovni bylo stále rozhodováno na dvorských sjezdech a dvorském soudě. V řízení před soudem se začaly uplatňovat listinné důkazy, ačkoli u těch stačilo pouze tvrdit jejich pravost, přímě svědectví a ordály, který jakožto důkazní prostředek převyšoval důkazní prostředky jiné.

Změny v soudnictví byly zaznamenány v průběhu 13. a 14. století, kdy bylo ukončeno období feudální rozdrobenosti. Během vlády Přemysla Otakara I. Došlo ke sjednocení území do rukou panovníka. Byla vytvořena stabilní

¹ ADAMOVI, K., MALÝ, K., SKOUKUP, L. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 25. ISBN 80-7201-433-1.

² KLABOUC, J. *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*. Praha: Orbis, 1967, s. 120.

³ ADAMOVI, K. a kol. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: Lexis Nexis, 2005, s. 9. ISBN 80-86920-07-0.

⁴ MAŤA, P. Svět české aristokracie (1500-1700). Praha: *Lidové noviny*, 2004, s. 116. ISBN 80-7106-312-6.

zemská šlechta, která udělovala závazný souhlas k nařízením panovníka a rozhodovala o důležitých událostech prostřednictvím zemských sněmů, z nichž se vyvinul Zemský soud větší, do jehož kompetencí spadalo rozhodování jak v civilních tak trestních věcech. Při rozhodování tohoto soudu docházelo zároveň k nalézání práva, což znamenalo sjednocení rozhodovací praxe. Soudní nálezy jako pramen práva měly si zachovat svůj význam i v budoucnu po přijetí Vladislavského zřízení zemského v roce 1500. Teprve až roku 1627 Obnovené zřízení zemské zakázalo odvolávání se na tato starší soudní rozhodnutí.⁵

Procesně probíhalo soudní řízení ve fázi přípravného řízení, přelíčení, dokazování, následně bylo přistoupeno k tzv. panskému potazu, k poradě o rozsudku, který byl následně přečten před celým shromážděním. Proti takovému rozsudku nebylo možné se odvolat.

Mezi ostatní soudy patřil například zemský soud menší, rozhodující o méně podstatných sporech, dále purkrabský soud, v jehož kompetenci byly spory z dlužních úpisů a smluv, dále mezní soudy pro spory o hranice pozemků a v neposlední řadě soudy krajské rozhodující o sporech mezi svobodnými občany o majetkové a osobní hodnoty.

Vedle těchto soudů, a především vedle soudu zemského se stále udržela pravomoc dvorského soudu pro výkon soudnictví ve věcech lenních a odúmrti. Tento soud s celostátní působností byl na zemském nezávislý a měl působit jako nejvyšší soudní instance, ke které by bylo možné se odvolat od ostatních soudů; tento záměr však přes odpor šlechty nebyl realizován. Celkově soudnictví fungovalo na principu personality práva, kdy pro různé skupiny obyvatel platily odlišné právní řády a příslušnost soudů byla mnohdy odlišná.

Soudnictví se vyvinulo i na úrovni měst (města s vrchním soudem, soud Starého Města), kdy základním soudem býval hlavní soud, který rozhodoval záležitostmi civilní i trestní. Mezi další soudy spadal soud obyčejný, který zasedal pravidelně každý den. Systém městských soudů znal odvolací instanci, se

⁵ ADAMOVIČ, K. a kol. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: Lexis Nexis, 2005, s. 16. ISBN 80-86920-07-0.

suspenzivním účinkem odvolání, kterou byl soud výroční, do jehož působnosti kromě odvolání spadaly i závažnější civilní a trestní záležitosti. Dále existovala možnost revize soudního rozhodnutí panovníkem.⁶

V první polovině 15. století došlo vlivem husitských válek k rozdělení šlechty⁷, v důsledku čehož nezasedal zemský soud a výkon moci veřejné se uplatňoval pouze lokálně, zachovány byly soudy patrimoniální a městské a výrazné změny a jakýsi konec této anarchie lze spatřovat až v období stavovské monarchie, kdy se na výkonu veřejné moci významným způsobem podílely stavy, tedy různě privilegované vrstvy obyvatel, které byly vzájemně uzavřené a nadané jistou mírou politických práv. Tato období dalo vzniknout třem celostátním soudům – dvorskému, komornímu a apelačnímu, které byly nadány od sebe odlišnou věcnou působností. Významným z hlediska vývoje odvolacího řízení byl soud apelační, který fungoval jako všeobecná odvolací instance od centrálních městských soudů jak v civilních, tak v trestních věcech, kdy odvolací soud mohl rozhodnout potvrzením, zrušením nebo změněním rozsudku soudu první instance. Stejně jako u soudů městských existovala možnost revize rozhodnutí panovníkem.

Později v tomto období začaly královské soudy ustupovat soudům stavovským, kdy existence apelačního soudu, ačkoli měl tento ingerovat do pravomocí městských soudů, přispěla k sjednocování městského práva a napomohlo jeho funkčnosti. Proti rozhodnutím Zemského soudu stále nebylo možné se odvolat.⁸

2.2 Konstituování samostatného trestního procesu

K rozlišování civilního a trestního procesu docházelo postupně. V českých zemích ve středověku byl trestní proces chápán tak, že trestní řízení

⁶ ADAMOVIČ, K. a kol. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha Lexis Nexis, 2005, s. 21. ISBN 80-86920-07-0.

⁷ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 87. ISBN 80-04-21189-5.

⁸ MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: H&H, 1993, s. 16. ISBN 80-85467-61-5.

bylo pojímáno jako soukromoprávní záležitost, kdy zahájení takového řízení bylo podmíněno podáním soukromoprávní žaloby. Iniciativa státu na stíhání činů v trestněprávní rovině byla malá. V 11. století tuto iniciativu přebírá církev, jejímž zájmem bylo prosazování křesťanských mravních zásad prostřednictvím veřejné státní moci. Z těchto ingerencí vzešlo zakročování proti tzv. pohanství, kdy se takové delikty staly úředně přísně trestanými. Těchto deliktů se dopouštěly osoby zpronevřující se představám a předpisům o manželství (např. zapuzení manželky a její nahrazení jinou), o pohlavním životě (např. mimomanželské mateřství, resp. otěhotnění), o svěcení nedělí a svátků, o pohřbívání na posvěcených hřbitovech atd. O trestání pak rozhodoval kníže a jeho úředníci. I přes soukromoprávní charakter se postupně zvyšovala snaha omezit svémocné, mimosoudní nebo jiné protiprávní řešení sporů, což dokládá jistý zájem státu na aplikaci veřejné moci ve věcech trestních. Tyto tendence spatřujeme od počátku 13. století, avšak zásadní impulsy k trestání ex officio – z moci úřední – vzešly z doby husitské. Základní normou se staly Čtyři artikule pražské, uplatňující zásadu veřejné obžaloby, a to bez rozdílu mezi šlechtou a měšťany.⁹

V 16. století zájem státu a jeho orgánů na stíhání a řízení v trestných věcech byl již nesporný. Ačkoli stále přetrvává idea, že soukromoprávní žaloba usnadňuje trestní proces, počíná se zajišťovat výkon eventuálního trestu stran moci veřejné, která pachatele trestného činu předběžně uvěznjuje a zadržuje tak dlouho, dokud strana poškozená nepodá žalobu. Svémoc v podobě msty mezi poškozenými a pachatelem byla nadále nepřípustná.¹⁰

Zásadním mezníkem ve vývoji procesu trestního je počátek absolutismu potažmo osvícenského absolutismu. Toto období dalo vzniknout moderním uceleným kodifikacím trestního práva nahrazujícím předchozí nejednotnou právní úpravu. Prvním takovým kodexem byl *Constitutio Criminalis Josephina*, trestní zákoník Josefa I. z roku 1707. Tato norma sjednotila postup trestního řízení u všech soudů v zemích Koruny České a zavedl pravidla inkvizičního

⁹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 17. ISBN 80-210-3506-4.

¹⁰ Tamtéž, s. 24.

procesu ve věcech zahajovaných ex officio. Výlučně účinnou normou se roku 1768 stal předpis Constitutio Criminalis Theresiana z roku 1768, přinášející zřejmou převahu formální důkazní teorie (za nejstěžejnější důkaz bylo považováno doznání, které však bylo často vynuceno „právem útrpným“ tedy torturou, a to až do roku 1776, kdy byla tortura zakázána).¹¹

Osvícenskou filozofií ovlivněným předpisem byl Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně, vydaný Josefem II. roku 1787, přinášejícím zásadu legality, kterým byla v našem právním řádu plně uplatněna zásada nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. Další významnou normou trestního procesu se roku 1788 stal Obecný soudní řád kriminální, na nějž navázal roku 1803 Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (tato norma platila na našem území až do roku 1949) vyznačující se obecností vyhýbaje se přílišné kazuistice.

Revoluční rok 1848 přinesl snahu o komplexní odstranění inkvizičního procesu. Výsledkem byl procesní řád z roku 1850, který zavedl zásadu obžalovací, zásadu volného hodnocení důkazů, ústnosti řízení, veřejnost, institut státního zástupce a porotní soudy. Tyto principy však byly po porážce revoluce opět měněny, až se nakonec proces navrátil zpět k inkvizičnímu procesu.

2.3 Úprava trestního procesu od roku 1873

Skutečně přelomovou normou se stal až trestní řád č. 119/1873 ř. z. autora Dr. Julia Glasera. Tento řád na našem území platil až do účinnosti zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Glaserův řád rozlišoval opravné prostředky řádné a mimořádné podle toho, zda směřovaly proti pravomocnému či nepravomocnému rozhodnutí. Opravným prostředkem řádným bylo odvolání a zmatečná stížnost, mimořádným pak obnova řízení a zmatečná stížnost pro zachování zákona. V trestním řízení v rámci soudní soustavy rozhodovaly

¹¹ MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: H&H, 1993, s. 331. ISBN 80-85467-61-5.

okresní soudy, sborové soudy první instance, porotní soudy, sborové soudy druhé instance a nejvyšší soud.

Jako první článek nastíněné soudní sestavy rozhodovaly okresní soudy, a to ve věcech řízení o přestupcích a okresní soudy byly dále nápomocni v přípravném řízení a vyšetřování zločinů a přečinů. Roli nalézacích soudů plnily sborové soudy první instance, kdy tyto rozhodovaly o zločinech a přečinech, které nespadaly do kompetence porotních soudů. Dále působily jako odvolací instance v řízení o opravných prostředcích proti rozhodnutím okresních soudů. Porotní soudy působily jako první instance ve věcech vymezených zákonem. Do působnosti sborových soudů druhé instance spadalo rozhodování o opravných prostředcích, zejména o odvoláních proti rozhodnutím sborových soudů první instance. Nejvyšší soud plnil úlohu kasačního soudu a rozhodoval o zmatečných stížnostech, které mohly být podány v případech namítaných vad procesních a právních. V tomto řízení mohl zrušovací – kasační – soud nedůvodnou stížnost zamítnout a dokonce stěžovateli udělit sankci, byla-li stížnost podána svévolně za účelem průtahů. Byla-li stížnost důvodná, kasační soud napadený rozsudek zrušil a buď věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí, nebo o věci rozhodl sám, bylo-li možné bez pochyb vycházet ze skutkového stavu zjištěného nalézacím soudem.

Rozsudky sborových soudů bylo možné napadnout jednak uvedenou zmatečnou stížností a jednak odvoláním, o kterém rozhodoval sborový soud druhé instance, a které mohlo být podáno do výroku o trestu a do výroku adhezního. Proti rozsudku okresního soudu bylo možné podat pouze odvolání, na rozdíl od rozsudků sborových soudů první instance, proti nimž mohlo být podáno jak odvolání, tak zmatečná stížnost. Pokud bylo nutné doplnit a provádět důkazy, mohl odvolací soud prvoinstanční rozhodnutí zrušit a věc vrátit okresnímu soudu, ale byl oprávněn dokazování provést sám a ve věci rozhodnout. Proti rozsudku sborového soudu první instance nebyl další opravný prostředek a trestní řízení tak bylo dvojinstanční. Malý¹² uvádí, že trestní řízení bylo trojinstanční s poukazem na to, že proti rozhodnutí soudu první instance

¹² MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: H&H, 1993, s. 464. ISBN 80-85467-61-5.

bylo možné podat jak odvolání, tak zmateční stížnost, ačkoli proti rozhodnutí o každém z těchto opravných prostředků již nemohl být podán opravný prostředek další a rozhodnutí tak bylo konečné.

2.4 Opravné řízení od roku 1948 do 1961

V souvislosti se státním převratem v roce 1948 došlo k radikálním změnám jednak v organizaci soudnictví jednak v trestním procesu. Zákonem č. 232/1948 Sb., o státním soudu, byly zřízeny státní soudy a následně byla změněna soustava soudnictví, a to zákonem č. 319/1948, o zlidovění soudnictví. Kromě okresních soudů rozhodovaly soudy krajské (dle dřívější právní úpravy sborové soudy první instance) a nejvyšší soud. Byly zrušeny vrchní zemské soudy se sídlem v Praze a v Brně (sborové soudy druhé instance), které byly nahrazeny rozhodováním částečně nejvyšším soudem a částečně krajskými soudy.

Jak naznačuje název zákona č. 139/1948 Sb., došlo přijetím tohoto zákona ke zlidovění promítnutého zejména v personálním obsazení soudů, neboť se značně rozšířila účast osob bez právního vzdělání na soudním rozhodování, a to i přes to, že byly zrušeny porotní soudy.¹³

Jak uvedl BOURA¹⁴ v kontextu doby: „Soudci vychovaní buržoazní ideologií nebyli schopni pochopit nově se utvářející hospodářské a společenské poměry a promítnout si nastalé změny do výkladu právních norem. Lpěli na literě zákona, jeho náplň jim však unikala. Zákon stanovil, že soudy rozhodují v senátech složených z jednoho odborného soudce z povolání a dvou lidových soudců u okresních soudů; u soudů krajských a soudu nejvyššího ze dvou odborných soudců z povolání a tří lidových soudců, kdy při rozhodování jsou si všichni soudci rovni.

¹³ KNAPP, V. Přínos střeoevropského soudnictví k Evropské právní kultuře. *Právník*, 9/132. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 1993, s. 728. ISSN 0231-6625

¹⁴ BOURA, F., Od buržoasního k lidově demokratickému soudnictví. *Právník*, 3-4/1949. Praha: Jednota československých právníků, 1949, s. 129.

Oproti předchozí právní úpravě bylo nyní možné podat jediný opravný prostředek proti rozhodnutí nalézacího soudu, a to odvolání, kterým dle ust. § 85 zák. č. 319/1948 Sb., bylo možné odporovat pro výrok o vině, pro výroky o trestu a zabezpečovacím opatření a pro výroky s nimi související a pro porušení ustanovení o řízení, které mohlo mít vliv na výroky o vině a trestu.

V odvolacím řízení došlo k zavedení apelačního principu modifikovaného principem úplné revize odvolacím soudem, jehož povinností bylo přezkoumat napadené rozhodnutí ve všech výrocích, proti nimž bylo možné podat odvolání (ať již proti takovým výrokům odvolání podáno bylo či nikoli), a přezkoumat předcházející řízení ze všech důvodů, proti nimž mohl odvolatel odporovat, jak stanovil § 95 odst. 1. ust. § 98 poté stanovil, že *„Navrhne-li některá strana, aby byl proveden nový důkaz nebo aby byl opakován důkaz provedený okresním soudem, a nehodlá-li předseda odvolacího senátu návrhu vyhovět, nebo odporuje-li návrhu druhá strana, rozhodne senát.“* Při shledání důvodnosti odvolání, odvolací soud napadený rozsudek zrušil a rozhodl sám ve věci samé. Tento princip byl doplněn o princip kasační, a to dle ust. § 96 *„Jsou-li skutková zjištění, která jsou základem rozsudku okresního soudu, tak nedostatečná, že je nutné hlavní přelíčení opakovat, může krajský soud v neveřejném sedění zrušit rozsudek a přikázat věc okresnímu soudu, který rozhodl v první stolici, aby ji znovu projednal a rozhodl.“*

Následně byl vydán nový trestní řád č. 87/1950 Sb., vycházející z úpravy zákona o zlidovění soudnictví, potvrdil dvojinstanční řízení a odvolání jako jednotný opravný prostředek. Nejvyšší soud jako odvolací soud proti rozsudkům státních soudů a krajské soudy jako odvolací soudy ve vztahu k odvolání proti rozsudkům okresních soudů, rozhodovaly v neveřejném zasedání nebo v odvolacím líčení. V neveřejném zasedání bylo možné rozsudek zrušit, bylo-li nutné opakovat hlavní líčení. Nalézací soud byl v případě vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí vázán právním názorem odvolacího soudu. V neveřejném zasedání pak bylo možné odvolání zamítnout, bylo-li podáno opožděně nebo neoprávněnou osobou; přerušit nebo zastavit trestní stíhání a též

rozhodnout proti zprošťujícímu rozsudku. Tento trestní řád zachoval apelační princip s kombinací kasačních prvků.¹⁵

Trestní řád č. 64/1956 Sb., stejně jako předchozí řád rozeznával rozhodnutí o opravném prostředku v neveřejném zasedání a odvolací řízení. Došlo však k rozšíření možností odvolacího soudu věc skončit; jednak byly rozšířeny důvody pro možnost přerušení řízení po podání odvolání, kdy odvolací soud mohl řízení přerušit nebo před přerušením zrušit napadený rozsudek a dále byly rozšířeny překážky řízení, při jejichž výskytu bylo nutné řízení zastavit po té, kdy byl z těchto důvodů napadený rozsudek zrušen.

Odvolací soud v rámci uplatnění kasačního principu mohl v neveřejném zasedání napadený rozsudek zrušit a věc vrátit nalézacímu soudu k novému projednání a rozhodnutí, ovšem za rozlišení a uvedení důvodů. Těmito důvody byly vady hlavního líčení (jako špatné obsazení soudu, účast vyloučeného soudce na rozhodování, absence obhájce při důvodech nutné obhajoby, jednání za nepřítomnosti obviněného bez zákonem daných podmínek, neposkytnutí lhůty k přípravě obhajoby), vady procesněprávní (porušení ustanovení, kterými má být zajištěno objasnění věci) a vady hmotněprávní (neúplnost a nejasnost skutkových zjištění). Odvolací soud byl rovněž oprávněn vrátit věc prokurátorovi, při zrušení rozsudku, k došetření.

Odvolací soud byl oprávněn opakovat nebo provádět důkazy. Odvolání poté mohl zamítnout jako nedůvodné nebo napadený rozsudek zrušit a sám ve věci rozhodnout, byl-li skutkový stav napadeného rozsudku prvoinstančním soudem správně zjištěn a nebyly zjištěny žádné skutkové vady; nebo bylo-li rozhodnutí opřeno o skutkový stav, který odvolací soud sám zjistil, a to na podkladě provedených důkazů. Odvolací soud však nebyl oprávněn uznat obviněného vinným skutkem, pro nějž byl prvoinstančním soudem zproštěn viny, ani ho nemohl uznat vinným těžším trestným činem a nemohl uložit trest smrti, nebyl-li tento uložen i nalézacím soudem. Dle Pipka¹⁶ je takové řízení o

¹⁵ PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 24.

¹⁶ Tamtéž, s. 26

odvolání postavené na zásadě kasační se silným apelačním prvkem, když soud může sám ve věci rozhodnout, opírá-li své rozhodnutí o skutkový stav a provedené důkazy v odvolacím řízení.

S ohledem na uvedené lze shrnout, že úprava odvolání prošla značným vývojem skrz mnohé trestní řády, které vycházely z aplikace kombinace principů apelace a kasace, a to až k současné úpravě, kdy došlo k návratu k jasné převaze a dalšímu posilování principu apelačního.

2.5 Nynější úprava opravného řízení

Moderní úprava opravného řízení je stanovena trestním řádem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, vybudovaným na podkladě Ústavy československé socialistické republiky z roku 1960. Od dob své účinnosti byl tento trestní řád mnohokrát novelizován a jeho znění bylo upravováno s ohledem na vývoj společnosti a požadavkem na přizpůsobení trestního řízení v kontextu moderní doby.

Trestní řád při úpravě odvolání umísťuje hlavní těžiště rozhodnutí soudu prvoinstančního. Smyslem odvolacího řízení tedy není projednat celou věc znovu, tedy v podstatě znovu opakovat průběh nalézacího řízení nebo toto řízení celé opakovat; smyslem řízení je zaměřit se na správnost a zákonnost rozsudku soudu prvního stupně. Tímto došlo k prohloubení kasačního principu, neboť bylo stanoveno, že je-li po zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části nutné ve věci nově rozhodnout, má odvolací soud věc vrátit prvoinstančnímu soudu, aby ji ten v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Důkazy měly být doplněny jen zcela výjimečně, byly-li nezbytné k rozhodnutí o odvolání.

Nalézací soud mohl po zrušení napadeného rozhodnutí sám věc postoupit, zastavit nebo zrušit, pokud bylo odvolacím soudem shledáno, že k takovému postupu byly dány zákonné důvody. Napadený rozsudek bylo rovněž možné zrušit kvůli podstatným vadám řízení, pro vady rozsudku, při pochybnostech o správnosti skutkových zjištění, pro porušení zákona, pro pochybení ve výroku o náhradě škody. Výsledkem přezkumné činnosti bylo

zpravidla zrušení rozsudku a vrácení věci nalézacímu soudu k novému projednání a rozhodnutí.

Sám odvolací soud rozhodoval ve věci na základě správného zjištění skutkového stavu a na základě doplnění dokazování. V přezkumném řízení nebyl odvolací soud oprávněn obviněného uznat vinným, byl-li prvoinstančním soudem viny zproštěn, ani ho nemohl uznat vinným pro těžší trestný čin nebo mu uložit trest smrti, neuložil-li ho již nalézací soud. Mezi další kompetenci soudu patřilo vrácení věci prokurátorovi k došetření, pokud nebyla věc náležitě objasněna nebo pokud měla nějaká vada řízení za následek nepostačující objasnění, pakliže šlo o obtížné a rozsáhlé došetření skutečností podstatných pro rozhodnutí ve věci, které by prokurátor provedl rychleji než prvoinstanční soud.

Takto stanovená právní úprava je účinná, ve znění pozdějších novelizací, do dnes. Mezi nejvýznamnější novelizace po roce 1989 patří zák. č. 178/1990 Sb., jímž byl zakotven princip zákazu reformace in peius, zák. č. 25/1993 Sb., kterým bylo stanoveno postavení vrchních soudů a dále zák. č. 265/2001 Sb., tzv. velká novela trestního řádu, který nabyl účinnosti 1. ledna 2002.

Do 31. prosince 2001 bylo odvolání vybudováno na principu kasačním, který připouštěl ingerenci principu apelačního; jednalo se tedy o princip kasace s prvky apelace, když kasační princip byl upřednostňován oproti apelaci, jejíž prvky byly stanoveny velmi úzce. Takto vymezené prvky apelační vedly k častému vykročení z rámce právní úpravy a k použití apelačního postupu v zájmu ukončení skutkově a právně jednoduché věci. Meze svého oprávnění soudy překračovaly při provádění vlastního dokazování a doplňování skutkového stavu z důvodu nedostatečných podmínek pro úplné a řádné přezkoumání rozsudků nalézacích soudů. Odvolací soudy rozhodovaly se znalostí věci, což jim napadený rozsudek neumožňoval a současně byly vedeny snahou napravit často evidentní chyby.¹⁷ Odvolací soudy k tomuto postupu vedla snaha o napravení jednoduchých chyb učiněných ve skutkovém zjištění,

¹⁷ VOČKA, V. *Apelace a kasace v českém trestním řízení*. Praha, 2008. Dizertační práce (Ph.D.), Univerzita Karlova, Fakulta právnická, Katedra trestního práva s. 35-36,

kteře byly příčinou toho, že odvolací soudy spíš meritorně rozhodly, než aby se opakoval proces předpokládaný opakováním odvolání po zrušení rozhodnutí a jeho vrácení k novému rozhodnutí nalézacímu soudu. Dalším důvodem pro překročení pravomoci odvolacích soudů byla snaha o zrychlení řízení a o jeho lepší hospodárnost. Odvolací soudy se chtěly vyhnout situaci, kdy obviněný po vrácení a novém rozhodnutí opět využije práva na odvolání anebo kdy prvoinstanční soud po kasaci nerespektuje zcela pokyn nadřízeného soudu k provedení a doplnění dokazování anebo nerespektuje právní názor odvolacího soudu. Pokračování tohoto trendu zastavila tzv. velká novela trestního řádu, která přinesla novou konstrukci odvolacího řízení, se zásadním posílením apelace s prvky kasace a s opouštěním revizního principu.

Apelační princip byl novelou posílen v tom smyslu, že odvolací soud po odvolání proti napadenému rozsudku může v řízení provádět sám dokazování a na jeho podkladě rozhodnout; v případě rozsáhlého a obtížně proveditelného dokazování, které by v podstatě nahrazovalo činnost nalézacího soudu, uplatní se princip kasační, tedy odvolací soud vrátí věc prvoinstančnímu soudu, aby ten dokazování doplnil. Institut vrácení věci nalézacímu soudu k doplnění dokazování vy však měl být využíván jen jako okrajová možnost, když důkazy provedené nalézacím soudem nedávají dostačující obraz skutkového stavu anebo pokud by stranami navrhované nové důkazy mohly skutkový stav zásadně změnit.

Novelou zároveň došlo k rozšíření dispoziční zásady oproti zásadě oficiality, neboť je vycházeno z toho, že státní zástupce hájí veřejné zájmy a obviněný má právo zvolit si způsob své obhajoby, a to ve všech stádiích trestního procesu. Je-li věcí oprávněné osoby, zda proti rozsudku podá odvolání či nikoli, pak je zároveň v její dispozici, v jakém rozsahu tak tato osoba učiní. Mírou naplnění svého práva jsou stanoveny limity rozsahu přezkumu odvolacího soudu¹⁸. V souvislosti s tím došlo ke zrušení revizního principu a do právního řádu byl zakotven princip vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, tedy označenými vadami rozsudku nalézacího soudu. Odvolací soud je oprávněn

¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2990. ISBN 978-80-7400-465-0.

navíc přezkoumat pouze takový výrok, u něhož je zřejmé, že jemu vytýkaný nedostatek má původ ve výroku jiném. Dále zůstala zachována možnost vrátit věc státnímu zástupci k došetření, avšak pouze v případě zjištění podstatných a neodstranitelných vad řízení.

Závěrem této kapitoly je vhodné uvést další změny právní úpravy dotýkající se opravného řízení, především řízení odvolacího. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, obsahuje speciální ustanovení, dle kterých se řídí opravné prostředky při procesu ve věcech mladistvých, konkrétně ust. § 72 stanovující, že další oprávněnou osobou k podání odvolání, nad rámec osob stanovených trestním řádem, je i příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Novelou trestního řádu č. 193/2012 Sb., účinnou ode dne 1.9.2012 došlo k zavedení institutu dohody o vině a trestu a k rozšíření ust. § 245 odst. 1 o následující: *„Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat odvolání pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl.“* Sice v omezeném rozsahu a z pouze určitých důvodů, je však připuštěno odvolání i proti odsuzujícímu rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu. Od 1.1.2014 nabyl účinnosti zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci, jímž je mimo jiné upraveno odvolání proti rozsudkům o uznání a výkonu cizozemských rozhodnutí a řízení o něm.

Jak vyplývá z nastíněného přehledu vývoje trestního procesu a konkrétně trestného odvolacího procesu, byl tento na našem území historicky ovládnán převažujícím principem revizním, ve způsobu vyřízení o odvolání pak principem kasačním s omezenými prvky apelace. Tato 50 let trvajícím pojetí bylo zásadně změněno až velkou novelou trestního řádu zavádějící odlišnou konstrukci odvolacího řízení, totiž uplatnění silných apelačních prvků na úkor kasace, jíž je soud oprávněn užít jen ve velmi omezené míře ze stanovených důvodů.

Jak lze pozorovat v současném trendu, vývoj odvolacího řízení bude dál potupovat cestou uplatnění silného apelačního principu, k čemuž dlouhodobě vedl neutěšený stav trestního řízení v podobě malé efektivity, zdoluhavosti, přepjatého formalismu a značné nehospodárnosti celého řízení. Jakkoli

novelizace trestního řádu akcentují požadavky na logickou návaznost na hmotněprávní úpravu trestního práva přijatou zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a přestože postupy trestního řízení a osoby zabývající se trestním procesem, jsou ustálené, lze považovat současný trestní řád za normu zastaralou a je možné soudit, že naznačený trend v připravované rekonstrukci trestního řádu, by byl vítán.

3. Systémy opravného řízení a jejich současná praxe

3.1 Účel přezkoumávání rozhodnutí v trestním řízení

Principem opravného řízení trestního je přezkoumávání rozhodnutí z hlediska jejich zákonnosti, důvodnosti i správnosti řízení, které opravnému řízení předcházelo. S ohledem na lidský faktor v soudnictví nelze vyloučit pochybení při vyšetřování skutkového stavu, při interpretaci právních norem nebo při aplikaci konkrétního předpisu. Podstatou přezkumného řízení je ověření, zda zjištěný skutkový stav a jeho právní posouzení bylo orgánem činným v trestním řízení v souladu s procesními ustanoveními trestního řádu a zda nejsou pochybnosti o správnosti a zákonnosti takového postupu či rozhodnutí. V souhrnu jde o vnitřní kontrolu rozhodovací činnosti OČTŘ realizovanou prostřednictvím řádných a mimořádných opravných prostředků (dle ust. § 174a tr. řádu je kontrola realizována i prostřednictvím zvláštního oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit některá rozhodnutí v přípravném řízení, totiž pravomocná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci jinému orgánu).

Dle Pipka¹⁹ je rozlišován trojí smysl opravného řízení, a to všeobecný, bezprostřední a širší. Všeobecným smyslem je prováděn účel celého trestního řízení, a sice ochrana práv a zájmů občanů, tedy i těch, kteří se stali účastnými na trestním řízení, jak stanoví ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, kdy *„Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě*

¹⁹ PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. Univerzita Karlova. Praha 1980, s. 17.

zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“ Cílem trestního řízení tedy je náležitě zjistit skutkový stav bez důvodných pochybností, zjistit a odsoudit skutečného pachatele trestného činu, tento čin kvalifikovat v souladu se zákonem a uložit pachateli přiměřený trest, eventuálně další opatření, ochranné opatření jakož i náhradu škody.

Bezprostředním účelem se rozumí umožnění nápravy případných vad a pochybení konkrétního rozhodnutí po skutkové i právní stránce, popřípadě vad řízení, které předcházely napadenému rozhodnutí, a to v zájmu účastníků soudního řízení. Širší smysl opravného řízení se pak uplatní, když se řízení neomezuje pouze na projednávaný případ, ale zajišťuje se zároveň správný a jednotný výklad zákona, umožňující rozbor rozhodovací praxe a sjednocování výkladu a aplikace právních předpisů.²⁰

3.2 Definice pojmů systému opravného řízení

Procesní teorie rozlišuje opravné systémy, jimiž se rozumí vymezení principů ovládajících opravné řízení. Podstatou je rozsah přezkumné činnosti soudu, tedy zda je v rámci instančního postupu příslušný soud oprávněn přezkoumat skutkovou i právní stránku věci. Dále rozsah práv a povinností osoby, které o přezkoumání rozhodnutí usiluje v té míře, zda uplatňuje nové skutečnosti či důkazy. V tomto směru rozeznáváme tři opravné systémy, které se zpravidla vyskytují ve vzájemných kombinacích; jsou jimi apelace, kasace a revize.

3.2.1 Apelace, apelační princip

Tento systém, vyjadřující zároveň i způsob rozhodnutí o opravném prostředku, spočívá v přezkoumání rozsudku soudu, na základě podaného

²⁰ K tomu Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 505/98 ze dne 9. září 1999.

odvolání, jeho nadřízenou instancí. O odvolání v soudním řízení trestním poté rozhoduje zásadně vždy vyšší soud, který jest bezprostředně instancně nadřízen soudu, který vydal napadené rozhodnutí (je jím tedy soud odvolací – soud druhého stupně, soud druhé instance). Pravidlem je tedy institut devolutivního účinku, kdy řádně a včas podané odvolání vyvolává tento doslova „odvalovací“ účinek²¹, který zpravidla zajišťuje kvalitnější přezkoumání napadeného rozhodnutí na vyšší a kvalitnější odborné úrovni při zachování stejných základních procesních zásad. Lze shrnout, že za uplatnění apelačního principu v opravném řízení, je řízení dvojinstanční s devolutivním účinkem.

Pipek²² definuje apelační princip jako materiální i formální způsob přezkoumávání rozhodnutí v systému svou skutkových instancí, jehož výsledkem je vlastní rozhodnutí soudu, který o opravném prostředku rozhoduje, tedy soudu odvolacího.

Princip apelační spočívá v takové činnosti orgánu rozhodujícího o opravném prostředku, kdy je tento kompetentní přezkoumat napadené rozhodnutí jak po stránce skutkové, tak po stránce právní. Odvolací orgán za uplatnění apelačního systému může po přezkoumání skutkové a právní stránky napadeného rozhodnutí může toto potvrdit, zrušit nebo změnit.

Zjistí-li rozhodující orgán nesprávnost, je oprávněn sám takové vady rozhodnutí napravit po případném doplnění dokazování tím, že vydá bezvadné rozhodnutí. Rozhodujícímu orgánu je umožněno měnit skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně, a to na základě vlastního širšího dokazování, čímž může dojít i k zásadnějším změnám rozhodnutí. Apelace tedy dovoluje odvolacímu soudu se věcí zabývat ve stejném rozsahu, jímž se zabýval soud prvoinstanční, včetně zmíněného vlastního dokazování. Smyslem však není opakovat již provedené dokazování, ale toto pouze doplnit, jsou-li zjištěny skutkové vady, které je třeba doplnit či ověřit.

²¹ ŠÁMAL, P. in HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck. 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.

²² PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém řízení*. Univerzita Karlova. Praha. 1980, s. 36.

Dle rozsahu prováděného dokazování se rozlišuje apelace úplná a neúplná, spočívající v určení, zda se připouštějí či nepřipouštějí tzv. nova. Neúplná apelace v dokazování slouží k prověření správnosti skutkových zjištění, avšak nepřipouští nové důkaz a skutečnosti, nebyly-li známy soudu nalézacímu (soudu prvního stupně). Naopak v systému úplné apelace je soudní orgán nadán pravomocí dokazováním doplňovat zjištěný skutkový stav, ale zároveň provádět dokazování nových skutečností bez ohledu na dokazování prováděné soudem nalézacím v první instanci.

3.2.2 Kasace, kasační princip

Typickým znakem kasace je činnost soudu, která je zaměřena na přezkoumání napadeného rozhodnutí po právní stránce. V rámci tohoto principu je kasační soud vázán skutkovým stavem tak, jak byl zjištěn nalézacím soudem a jakákoli změna stavu skutkového nebo doplnění dokazování jsou zcela nepřipustné. Přezkoumává se tedy oprávněnost a přiměřenost aplikace norem hmotného a procesního práva. V systému kasace je rozhodující orgán zpravidla zavázán vymezením obsahu opravného prostředku i uplatněnými důvody. Důsledkem rozhodnutí za uplatnění kasačního principu je při zjištění nesprávnosti napadeného rozhodnutí jeho zrušení a přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí soudu nalézacímu (soudu rozhodujícím v první instanci), anebo zamítnutí podaného opravného prostředku v případě správnosti napadeného rozhodnutí. Zásadním znakem je devolutivní účinek v systému dvou nebo tří instancí.

Uplatňování systému kasace naznačuje, že stěžejní částí procesu má být řízení před prvoinstančním soudem, kdy se nejdříve uplatňují základní procesní zásady a takové řízení má i největší vliv na výchovný a preventivní účinek řízení. Použitím kasačního principu nejsou vyčerpána práva oprávněných osob podat opravný prostředek proti nově vydanému rozhodnutí prvoinstančního soudu, kterému byla věc kasačním orgánem vrácena. Tím však dochází ke zraňování zásady rychlosti a hospodárnosti řízení, a proto je opravné řízení v českém právu vybudováno převážně na zásadě kasace s uplatněním prvků apelace tak, aby byly

uchovány procesní výhody kasace, zároveň ale aby nedocházelo k prodlužování délky řízení (stížnost, dovolání, stížnost pro porušení zákona).

Pipek²³ definuje kasační neboli zrušovací princip jako formální způsob přezkoumávání rozhodnutí vždy s devolutivním účinkem v systému dvou nebo tří instancí, kdy instance, jejíž rozhodnutí je přezkoumáváno, je vždy instancí skutkovou a instance, která rozhodnutí přezkoumává, je instancí právní. Výsledkem nikdy není vlastní rozhodnutí vyššího soudu, který o opravném prostředku rozhoduje. Nepotvrdí-li tento soud rozhodnutí, rozhodnutí v důsledku právních chyb vždy zruší a vrátí je nižšímu soudu k novému projednání a rozhodnutí. Není oprávněn provádět ve věci vlastní dokazování a na jeho podkladě měnit skutkový základ obsažený v původním rozhodnutí, který je pro něj závazný a nedotknutelný.²⁴

3.2.3 Revize, revizní princip

Princip revize spočívá v přezkoumání napadeného rozhodnutí výlučně po stránce právní. Je-li opravný prostředek podán důvodně, přezkumný orgán napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí prvoinstančnímu orgánu k novému projednání a rozhodnutí, anebo rozhodne ve věci sám. Nelze však měnit skutkový stav, který je závazný, nelze tedy provádět žádné dokazování. Přezkum na základě revizního principu se v českém právním řádu uplatní jako tzv. omezený revizní princip (od novely č. 265/2001 Sb.), a to u stížnosti, kdy je přezkum omezen na osoby či věci, ohledně nichž byl podán opravný prostředek. Stížnostní orgán přezkoumá zákonnost a odůvodněnost výroků, proti nimž stížnost směřuje; přezkoumá i správnost postupu předcházejícího řízení, kdy lze přihlížet i k vadám, které nebyly opravným prostředkem napadány. Revize je opravným prostředkem proti rozsudku odvolacího soudu, kterým byl prvoinstanční rozsudek změněn nebo potvrzen. Má devolutivní účinek a rozhoduje o ní tedy soud nadřízený soudu, který vydal napadené rozhodnutí.

²³ PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. Univerzita Karlova. Praha 1980, s. 38.

²⁴ Tamtéž.

Z níže uvedené Pipkovy²⁵ definice vyplývá, že lze v trestním řízení vystačit se dvěma uvedenými základními principy, tedy kasací a apelací, když zahrnují podstatné rozdílnosti, přičemž všechny opravné prostředky jsou vystaveny na jejich zásadách a tyto se uplatňují ve svých vzájemných kombinacích. Pipek revizi definuje ve srovnání s kasací jako: „formální způsob přezkoumávání rozhodnutí, který má vždy devolutivní účinek v systému dvou nebo tří instancí, kdy instance, jejíž rozhodnutí je přezkoumáváno, je vždy skutkovou instancí a instance, která rozhodnutí přezkoumává, je vždy instancí právní. Nepotvrdí-li tato instance původní rozhodnutí, rozhodnutí v důsledku právních chyb zásadně zruší a vrátí soudu té instance, která chybné rozhodnutí vydala k novému projednání a rozhodnutí. Má však možnost sama rozhodnutí změnit, tedy nahradit je vlastním rozhodnutím, ale pouze na základě skutkového stavu, který byl formálně správně zjištěn. Nesmí provádět vlastní dokazování a na jeho podkladě měnit skutkový základ zjištěný v původním rozhodnutí, který je pro závazný, ale fakticky ne nedotknutelný.“

4. Vztah apelace a kasace k zásadám opravného řízení trestního

Základní zásady neboli základní právní principy, označují pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, právního odvětví nebo právního řádu jako celku.²⁶ Na rozdíl od právní normy má právní princip vysokou míru obecnosti, platí vždy a adresátům obvykle z právních principů nevyplývají bezprostřední povinnosti ani práva.²⁷

Jednou z takových právních zásad je zásada spravedlnosti, která je v různých definicích a výkladech součástí právního řádu jako celku. Počínat si spravedlivě může být vyloženo jako situace mít za stejných podmínek rovná práva a povinnosti. Takto vyjádřená formální spravedlnost má smysl v situaci, uplatňuje-li se ve vztahu k normám obsažených v právním řádu, neboť jako

²⁵ Tamtéž, s. 41.

²⁶ KÜHN, Z., BOGUSZAK, J. *Právní principy*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 231. ISBN 80-9010-645-5.

²⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 34. ISBN 80-7357-030.

základní princip ovlivňuje tvorbu právních norem, avšak sama o sobě nemá právní charakter. Základní zásady jsou obecně uznávány, ačkoli nemusí být vždy v právním řádu explicitně vyjádřeny; uplatní se v každém stadiu a typu řízení.

Za těžiště soudního řízení trestního je považováno řízení před nalézacím soudem, hlavní líčení. A to z důvodu, že v tomto řízení je zkoncentrována podstatná část předcházejících fází prověřování a vyšetřování, a zejména provádění důkazů pro nalézací řízení použitelných. Vlivem posílení apelačního principu, jak bude dále v této práci pojednáno, je však stěžejní část řízení odsouvána na odvolací instanci. Při uplatnění kasačního principu naopak přezkumný orgán neingeruje do obsahu rozhodnutí prvoinstančního soudu a toto tak nabývá právní moci bez tvůrčího zásahu nadřízeného orgánu, není-li nadřízeným orgánem zrušeno a vráceno. Princip právní moci je přitom silným nástrojem v rukou rozhodujícího orgánu, který by tak měl naplňovat požadavek přiměřené spravedlnosti a citlivě tak naplňovat právní normy. A to nejen v jejich mezích, ale zejména s poukazem na základní principy, aby nedošlo čistě formálním či materiálním postupem k jejich zraňování.

Mezi právní teorií rozeznávané principy, přímo nezakotvených trestním řádem, patří široký výčet principů, z této práce pojednává o těch, jež jsou při aplikaci ovlivněny principem apelace a kasace v souvislosti s aplikací soudcovské nezávislosti a dále principům, které jsou typické pro odvolací řízení, a to principu reformationis in peius, beneficium cohaesionis a principu vázanosti OČTŘ, jemuž byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí a konečně principu de similibus idem est iudicandum.

4.1 Zásada soudcovské nezávislosti

Tento princip známe již z doby římského práva, kdy byl vyjádřen zásadou *nemo iudex in causa sua* (nikdo nesmí být ve své věci soudcem²⁸) Soudcovská nezávislost je pilířem právního státu a zárukou práva na spravedlivý

²⁸ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 84. ISBN 80-7179-028-1.

proces²⁹. Obsahem je práce soudce na základě vlastního hodnocení skutečností a svědomitého výkladu a aplikace zákona³⁰. Soudce nepodléhá žádným vlivům, zájmům, zásahům, nátlaku ani výhrůzkám. Základním předpokladem a znakem výkonu soudce je zároveň nestrannost, kdy soudce zkoumá věc nestranně, nezaujatě a bez předsudků; názor ve věci si tvoří až studiem spisu.³¹ V případě posuzování věci v rámci apelačního řízení odstraňuje nedostatky nezávisle na prvoinstančním soudu a zcela nově rozhoduje. S konečnou platností se tak aplikuje právní názor vyšší přezkumné instance, která dosud nebyla věcí nijak ovlivněna. V případě kasace se po zpětnému přikázání věci zabývá již soud názorově zainteresovaný, který již nemůže být zcela nezávislý; v tomto případě se však uplatňuje regulativ v podobě ust. § 264 odst. 1 tr. řádu, který stanoví: „Soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil,“ jinými slovy se zde uplatní zásada vázanosti OČTŘ, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí. Dále lze užít regulativ v podobě ust. § 262 trestního řádu: „Rozhodne-li odvolací soud, že se věc vrací k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně, může zároveň nařídít, aby byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. Z důležitého důvodu může také nařídít, aby ji projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a téhož stupně v jeho obvodě.“

Zásada soudcovské nezávislosti se v širší míře uplatní za použití apelačního principu, umožňujícím vlastní dokazování soudu rozhodujícího v opravném řízení, před principem kasačním. Možnost vlastního dokazování činí rozhodování soudu druhé instance méně závislým na řízení nalézacího soudu. Naopak kasační princip neumožňuje vytváření skutkového stavu na základě nově provedeného dokazování, a nezávislost soudního rozhodnutí poněkud zužuje, navíc pokud soud druhé instance svým právním názorem po zrušení a vrácení věci soudu první instanci tento váže svým právním názorem při novém rozhodnutí.

²⁹ VYKLIČKÝ, J. Úvahy o soudnictví (úskalí soudcovské nezávislosti), *soudce*, 2/2007, s. 2. ISSN 1211/5347.

³⁰ JANOTOVÁ, H. *Profesní etika*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2005, s. 18.

³¹ Soudcovská unie ČR. *Znění Etických zásad chování soudce* (online). Dostupné z: <http://www.soudci.cz/o-nas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>.

4.2 Zásada reformationis in peius

V platném českém právním řádu se uplatní zásada zákazu reformationis in peius, tedy zákazu změny k horšímu. Reformatio in peius ve svém obecném právním významu znamená v opravném řízení učiněný výrok, kterým odvolací soud mění rozhodnutí nalézacího soudu v neprospěch toho, kdo se odvolal. V trestním řízení je tato změna k horšímu nepřipustná, byla-li by ke škodě obviněného.

Tato zásada byla do našeho právního řádu zanesena již rakouským trestním řádem č. 119/1873 ř. z, kdy tato zásada platila v odvolání pouze o výroku o trestu.³² Výslovný zákaz změny k horšímu byl stanoven jednak pro rozhodování o zmateční stížnosti kasačním soudem, pro odvolací soud v řízení o zločinech a přečinech i v řízení přestupkovém, pro nové hlavní přelíčení nařízené kasačním soudem na podkladě zmateční stížnosti a pro řízení obnovené. Zákaz změny k horšímu byl formulován tak, že v novém rozhodnutí nesmí být uložen trest přísnější, než byl uložen napadeným rozhodnutím za předpokladu, že opravný prostředek byl podán pouze ve prospěch obžalovaného.

Zákonem č. 87/1950 Sb. byla zásada změněna ustanovením, že v neprospěch obviněného může soud změnit rozsudek, nikoli tedy jen trest, jen na základě odvolání podaného prokurátorem v neprospěch obviněného. Ve výroku o nároku poškozeného mohl soud změnit napadené rozhodnutí v neprospěch obviněného též na základě odvolání podaného poškozeným (§ 196 odst. 1 zák. č. 87/1950 Sb.). Takto upravená zásada změny k horšímu platila až do účinnosti zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, který stanovil (§ 286): „*byl-li rozsudek soudu první stolice zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, nemůže odvolací soud uložit obžalovanému těžší trest, než jaký mu byl uložen napadeným rozsudkem.*“³³ Tato

³² Dle ust. § 295 odst. 2, pokud bylo odvolání podáno jen ve prospěch obviněného, nemohl sborový soud druhé stolice uložit obviněnému přísnější trest, než jaký byl vynesena prvním rozsudkem,

³³ BALÁŠ, O. K zákazu reformatio in peius v československém trestním právu. *Socialistická zákonnost*. 1970, 7-8, s. 447. ISSN 0037-8305

formulace byla zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, doplněna v ustanovení § 264 odst. 2: „...ledaže by soud v novém řízení na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uznal obžalovaného vinným těžším trestným činem.“

Novelou trestního řádu č. 178/1990 Sb., kterou se mění a doplňuje trestní řád, bylo ve smyslu zákazu změny k horšímu změněno ustanovení § 264 odst. 2, kdy byla odstraněna ve výše zmíněné úpravě odstraněna možnost zpřísnění trestu na podkladě odvolání podaného pouze ve prospěch obžalovaného. Toto ustanovení bylo zcela nově koncipováno novelou č. 292/1993 Sb. tak, že při zrušení napadeného rozsudku jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, nemůže v novém řízení dojít k jakékoli změně rozhodnutí v jeho neprospěch. Tento zákaz platí v případě, kdy soud přezkumné instance zjistí, že skutková zjištění ve věci neodpovídají skutečnosti a právní posouzení soudu první instance je v rozporu se zákonem a jsou tedy dány důvody pro zrušení rozsudku, avšak další řízení by vedlo jen ke zhoršení postavení obžalovaného, pak takový rozsudek nemůže zrušit, pokud byl podán opravný prostředek toliko ve prospěch obžalovaného.

Zásadou zákazu změny k horšímu je sledován účel, aby napadání nesprávných rozsudků nebránilo obavy obžalovaného z nepříznivých následků podání odvolání, a aby takové rozsudky byly napadány v co nejširším rozsahu a byla tak umožněna jejich náprava, aniž by se obžalovaný obával, že si podáním odvolání může přivodit zhoršení své situace, což by jej mohlo od odvolání odradit³⁴. V současně platné právní úpravě je kompetence soudu ohledně zásady zákazu změny k horšímu upraven, pokud jde o rozhodnutí odvolacího soudu, ust. § 259 odst. 4 trestního řádu: „V neprospěch obžalovaného může odvolací soud změnit napadený rozsudek jen na podkladě odvolání státního zástupce, jež bylo podáno v neprospěch obžalovaného; ve výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení tak může učinit též na podkladě odvolání poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.“

³⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges. 2011, s. 612. ISBN 978-80-87212-92-9.

Odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn, tak uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně (§ 264 odst. 5 písm. a) a b). Z uvedeného vyplývá, že zákaz reformationis in peius platí pro odvolací soud v případě, byl-li rozsudek soudu prvního stupně zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, přičemž nezáleží na tom, jestli odvolání podal sám obžalovaný nebo jej podala v jeho prospěch oprávněná osoba, a třeba i státní zástupce. Zákaz platí i v situaci, kdy odvolání podané státním zástupcem v neprospěch, resp. poškozeným vedle odvolání podaného ve prospěch, bylo zamítnuto nebo odmítnuto.

Jak vyplývá z výše uvedeného, odvolací soud nemůže, za podmínky odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, změnit napadený rozsudek v neprospěch. Změnit v neprospěch znamená, že v žádném z výroků rozhodnutí nemůže dojít k jakékoli změně, která by zhoršovala postavení obžalovaného, a to i v situaci, kdy by skutková zjištění znamenala závažnější popis skutku, byť by jeho kvalifikace zůstala shodná. Zákaz změny k horšímu se uplatní nejen pro vlastní rozhodnutí odvolacího soudu, ale i pro další řízení, kdy byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí nebo státnímu zástupci k došetření dle ust. § 264 odst. 2 trestního řádu.³⁵

V neprospěch obžalovaného se rozsudek mění tehdy, dojde-li ke změně v kterémkoli výroku rozsudku, který se obžalovaného přímo týká, projeví-li se taková změna ve zhoršení postavení obžalovaného. Změna k horšímu, v neprospěch, může tedy nastat ve skutkovém zjištění, v aplikaci právní kvalifikace, ve výměře a druhu uloženého trestu, v ochranném opatření i náhradě škody. Posouzení, zda je postupováno v souladu se zásadou zákazu změny

³⁵ K tomu například náleží Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 252/15 ze dne 8.11.2016. V tomto rozhodnutí vychází senát ÚS z premisy, že není možné obecně stanovit, že snížení výše trestu s podmíněným odkladem vyvažuje zpřísnění trestu zákazu činnosti. Závisí pak na soudu, aby ten při určení trestu zvážil veškeré okolnosti jednotlivých druhů trestů v každém individuálním případě (s přihlédnutím k osobě a poměrům pachatele). Z rozhodnutí: „Od soudce, právě proto, že je soudce a ne účetní, se očekává, že tresty nebude poměřovat formalistickým způsobem, ale konkrétními dopady do života každého jednoho pachatele.“ Například zákaz trestu řízení motorových vozidel má jistě zcela odlišný dopad u každého jiného člověka.

k horšímu, nemusí být vždy snadné s ohledem na změny trestního zákoníku, kdy vzniká nutnost zkoumat, který ze zákonů je pro obžalovaného příznivější. Zákaz změny k horšímu se pak nevztahuje na samotné řízení, ale pouze na rozhodnutí, ačkoli postavení obžalovaného je třeba hodnotit v celém rozsahu rozsudku a jeho následků. Porušením zásady může být uznání viny v širším rozsahu spáchané trestné činnosti než v napadeném rozsudku, byť nemusí nutně dojít ke změně právní kvalifikace³⁶.

Současnou právní úpravou vymezený zákaz reformationis in peius nebrání tomu, aby byla rozhodná skutkové zjištění vyplývající z rozhodnutí prvoinstančního soudu doplněna o nová skutková zjištění odvolacího soudu, charakterizující určité znaky skutkové podstaty trestného činu, a to o okolnosti, které dosud nebyly rozhodnutím soudu prvního stupně dostatečně vyjádřeny. Takové doplnění nezhoršuje postavení obžalovaného, dokud se jím nemění rozsah ani závažnost trestné činnosti, nezpříšňuje se její právní kvalifikace ani uložený trest, ani se nezvyšuje rozsah náhrady škody. Je-li tedy právní kvalifikace správná, ale popis skutkových okolností není přesný, je odvolací soud oprávněn jej doplnit tak, aby byly správně vyjádřeny všechny zákonné znaky trestného činu, jímž byl obžalovaný uznán vinným.³⁷

K tomu se vyjadřují Púry se Sotolářem³⁸, poukazuje na problematiku v praxi, kde může nastat situace, kdy skutek nevykazuje znaky trestného činu, pro nějž byl obžalovaný uznán vinným prvoinstančním soudem, avšak naplňuje znaky jiného trestného činu, který je přísněji postižitelný než čin, kterým byl obžalovaný chybně uznán vinným. Obžalovaný se tedy nedopustil trestného činu dle rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť na místě byla kvalifikace jiného trestného činu, přísněji trestného. Lze obžalovaného v odvolacím řízení uznat vinným tímto přísnějším trestem? V případě, že ano, pak taková změna výroku o vině nemohla znamenat zpřísnění trestu, nesmělo by totiž dojít ke zhoršení postavení obžalovaného. Při absolutním uplatnění zásady zákazu změny by

³⁶ LANGER, P. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*. 2006, 11, s. 317. ISSN 1213-5313.

³⁷ PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2005, 3, s. 19. ISSN 1210-6348.

³⁸ Tamtéž.

odvolací soud mohl rozhodnout o zproštění obžaloby s odůvodněním, že obžalovaný nenaplnil znaky skutkové podstaty toho trestného činu, o němž rozhodl soud v první instanci, avšak jeho odsouzení na skutečně spáchaný trestný čin platí zákaz reformationis in peius.

Závěrem se nabízí zamyšlení, zda je účelné tak široké uplatnění zákazu změny k horšímu, zvláště v situacích, kdy prakticky odvolací soud musí zcela ignorovat nezákonnost, zjistí-li rozpor ve skutkových zjištěních prvoinstančního soudu, kdy tyto mohou být klidně v rozporu se zákonem, avšak nelze takové rozhodnutí zrušit, mělo-li by se zhoršit postavení obžalovaného³⁹. Takový postup může znamenat zásadní nesoulad mezi pravomocným výrokem o vině a trestu a skutečným skutkovým stavem sice soudem zjištěným, avšak bez možnosti na něj reagovat. Reálný dopad se jistě může projevit i v odkázaném adhezním občanskoprávním řízení, kdy občanskoprávní soud bude vycházet z pravomocného rozhodnutí trestního soudu v souladu s ust. § 135 odst. 1 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, které však bude založeno na nesprávném skutkovém zjištění, což sice bude zohledněno v odůvodnění rozsudku, kde bude správně uveden skutkový stav, avšak bez jakékoli právní relevance.

Je nasnadě, že obžalovaný domáhajíc se přezkumu napadeného soudního rozhodnutí, má právo na objektivní, nestranné právní posouzení, a to i na pojmenování svého skutku a jeho právní kvalifikaci. Za uplatnění zásady změny k horšímu by byla dostačující záruka, že obžalovanému nebude zhoršen již uložený trest, avšak byl by skutkově správně kvalifikován jeho skutek, a nemohl by tak existovat potenciální rozpor se zásadou materiální pravdy vyjádřenou v § 2 odst. 5 trestního řádu, kdy skutkový stav má být zjištěn bez důvodných pochybností.

³⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Linde. 2007, s. 558. ISBN 978-80-7201-641-9.

4.3 Zásada beneficium cohaesionis

Rozhodování odvolacího soudu se mimo výše uvedených zásad řídí dále zásadou beneficium cohaesionis (doslova dobrodiní záležející v souvislosti⁴⁰) vyjádřenou v ust. § 261 trestního řádu: „*Prospívá-li důvod, z něhož rozhodl odvolací soud ve prospěch některého obžalovaného, také dalšímu spoluobžalovanému nebo zúčastněné osobě, rozhodne odvolací soud vždy též v jejich prospěch. Stejně rozhodne ve prospěch obžalovaného, kterému prospívá důvod, z něhož rozhodl ve prospěch zúčastněné osoby.*“

Tento princip znamená prolomení do zásady nezměnitelnosti a závaznosti pravomocných rozhodnutí. Předpokladem jeho uplatnění je, že bylo rozhodnuto v témže řízení shodným rozsudkem o spoluobviněných osobách a jedná se o společný důvod. Důvodem, pro který rozhodl nadřízený orgán ve prospěch obviněného, může být jen takový důvod, který je oběma (všem) obviněným společný v tom, že se jich obou (všech) nevyhnutelně týká.⁴¹

Princip beneficium cohaesionis zabraňuje situacím, kdy byl přezkum napadeného rozhodnutí byl vztažen pouze na osobu, která sama podala opravný prostředek nebo v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán. Nedošlo-li by k nápravě rozhodnutí formou tohoto principu, pak by bylo možné uvažovat o poškození práv osob, o kterých bylo v trestním řízení rozhodováno a o vydání rozporného rozhodnutí, jež by bylo v rozporu s principem právní jistoty.

Ve smyslu apelačního principu se zásada beneficium cohaesionis uplatní při aplikaci § 259 odst. 3 a § 265 trestního řádu, když případně vlastní rozhodnutí odvolacího soudu je příznivější pro spoluobžalovaného, zúčastněnou osobu nebo obžalovaného.⁴² V kasačním řízení se rozhodnutím rozumí zrušení vadného výroku bez dalšího rozhodování nebo vrácení věci soudu prvního stupně,

⁴⁰ ŠÁMAL, P. in HENDRYCH, D. Právní slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.

⁴¹ K tomu rozhodnutí Nejvyššího soudu české republiky sp. zn. 2 Tvo 32/96 ze dne 9.1.1997, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod sp. zn. 42/1997-II, které stanoví, že zamítnutí stížnosti pro její opožděnost jednoho spoluobviněného nemůže vyloučit, aby přezkoumávané rozhodnutí bylo změněno v jeho prospěch z důvodu beneficium cohaesionis,

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3136. ISBN 978-80-7400-465-0.

popřípadě státnímu zástupci k došetření s pokyny vědoucími k možnosti pozdějšího příznivějšího rozhodnutí, jak stanoví § 259 odst. 1 trestního řádu a § 260 tr. řádu.

V systému apelace i kasace je třeba přihlížet tomu, aby osoby, které nepodaly opravné prostředky a tyto nebyly podány ani v jejich prospěch či neprospěch, nenesly případné nepříznivé důsledky v následném řízení. Proto při aplikace benefícia cohaesionis nelze o těchto osobách rozhodnout v eventuálním dalším řízení buď stejně anebo příznivěji, neboť tento princip musí za každé situace znamenat výhodu pro osoby, vůči nimž nebyl podán opravný prostředek a ohledně nichž nabylo rozhodnutí právní moci. Ke zhoršení jejich postavení nesmí dojít, ani pokud byl podán opravný prostředek v neprospěch jiné osoby.

4.4 Zásada vázanosti OČTŘ právním názorem vysloveným v kasačním rozhodnutí

Uvedený princip je v trestním řádu stanoven ust. § 149 odst. 6 pro rozhodnutí o stížnosti, pro kasační rozhodnutí o odvolání v ustanovení § 264 odst. 1 tr. ř., kasační rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona v ustanovení § 270 odst. 4 tr. ř. a pro kasační rozhodnutí o odvolání v ustanovení § 265s odst. 1 tr. ř. Uvedená ustanovení stanoví povinnost OČTŘ, kterému byla věc po zrušení rozhodnutí přikázána k novému projednání a rozhodnutí, respektovat právní názor vyslovený rozhodnutím kasační instance a provést takové úkony, které byly touto instancí nařízeny. Tímto právním názorem je stanovisko k aplikaci a výkladu předpisů hmotného i procesního práva; není jím tedy pokyn odvolacího či dovolacího soudu hodnotícím důkazy, neboť tyto nejsou pro orgány činné v trestním řízení závazné.⁴³

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky⁴⁴ vyplývá, že „... *právní názor vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího soudu jako soudu odvolacího, je podle § 265s trestního řádu v téže věci závazný nejen pro orgán, jemuž byla*

⁴³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákon a trestní řád*, 25. vydání, Linde, Praha 2007, s. 735. ISBN 80-7201-675-4.

⁴⁴ Nejvyšší soud České republiky, sp. zn. 15 Tdo 44/2004 ze dne 11. února 2004, publikováno ve Sbírce Orac. Rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních. 2004, 7, č. 395

věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí, ale i pro další orgány, které budou v průběhu dalšího řízení v téže věci rozhodovat včetně Nejvyššího soudu, pokud by v téže věci znovu rozhodoval.“ Nejvyšší soud tedy rozhodl, že i odvolací či dovolací soud je vázán právním názorem vysloveným ve vlastním kasačním rozhodnutí. K tomu však Vočka⁴⁵ uvádí, že takový právní názor nelze považovat za správný z hlediska předvídatelnosti aplikace práva a právní jistoty. Vočka⁴⁶ říká, že má-li výslovně orgán činný v trestním řízení povinnost respektovat právní názor vyslovený v kasačním rozhodnutí poté, co mu věc po zrušení byla přikázána k novému projednání a rozhodnutí, pak je z této povinnosti vyloučen kdokoli jiný, tedy i orgán, který právní názor vyslovil. V dalším rozhodování ve stejné věci by totiž byl nadřízený orgán vázán jak zákonem, tak i vysloveným právním názorem, aniž by existovalo přesvědčení o jeho správnosti, čímž by v praxi mohlo dojít k omezení možnosti revize zákonnosti a spravedlnosti takového rozhodnutí. Autor tak vyjadřuje názor, že je neakceptovatelné, aby při rozporu mezi různými právními názory ve stejné věci a instanci měl přednost názor dřívější, a to i kdyby byl takový názor nespravedlivý nebo evidentně nesprávný. V praxi je většinou vyslovený názor respektován, nelze jej však institucionalizovat.

Vázanost právním názorem znamená povinnost respektovat závěry učiněné odvolacím soudem, a to jak pro otázky hmotné, tak procesní. Soud prvního stupně není vázán právním názorem odvolacího soudu v případě, jestliže došlo k podstatné změně skutkových zjištění, že v novém líčení před nalézacím soudem ztratil částečně nebo úplně svůj skutkový základ.⁴⁷ K tomu zaujal své stanovisko Ústavní soud České republiky s tím, že trestní soudnictví vychází z principu dvojinstančnosti, přičemž odvolací soud má právo vyslovit vůči nalézacímu soudu svůj závazný právní názor a je oprávněn tomu to soudu nařídit provést úkony a doplnění. Nebude-li nalézací soud respektovat takto vyslovený závazný právní názor, znamená to porušení principu dvojinstančnosti

⁴⁵ VOČKA, V. K otázce vázanosti dovolacího a odvolacího soudu právním názorem, vysloveným jeho vlastním kasačním rozhodnutím. *Bulletin advokacie*. 2005, 3, s. 39. ISSN 1210-6348

⁴⁶ VOČKA tamtéž.

⁴⁷ KRATOCHVÍL, V., MUSIL, J., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck. 2003, s. 865. ISBN 80-7179-678-6.

soudního rozhodování a zatěžuje vydané rozhodnutí vadou, která dosahuje ústavněprávní intenzity.⁴⁸

4.5 Zásada de similibus idem est iudicandum

O podobných věcech má být rozhodováno stejně. Jedním z cílů opravného řízení je sjednocování výkladu zákona a regulovat praxi nalézacích soudů a přispívat tak k uplatňování spravedlnosti a právní jistoty v rozhodování, neboť právní jistota a předvídatelnost jsou základními kameny právního státu. Pavlíček⁴⁹ uvádí, že: „*Nezbytným předpokladem právního státu je právní jistota, která souvisí s požadavky na stabilitu práva a zákonnost tvorby práva. Je tím míněno, že každý má mít možnost právo znát a mít jistotu, že vždy bude rozhodováno podle práva, a že v podobně věci bude rozhodováno podobně a v různých věcech různě. O věcech bude rozhodovat orgán, který je k rozhodnutí příslušný každé prvoinstanční rozhodnutí bude přezkoumatelné a každému bude poskytnuta právní ochrana proti nezákonnému rozhodnutí státní moci. Uvedený požadavek je spojen s principem nezávislosti soudní moci a nestrannosti rozhodování soudů. Tyto principy vytvářejí předpoklady k důvěře v právo. V právním státě není občan odkázán na svépomoc, ale má záruku, že právní cestou dosáhne spravedlnosti a uspokojení nároků, jež mu ze zákona náležejí.*“⁵⁰

Zásadu de similibus idem est iudicandum v rámci apelace naplňuje odvolací soud prostřednictvím právní argumentace v odůvodnění svých rozhodnutí a souladem rozhodování v podobných věcech. V rámci kasace pak dochází k naplňování zásady prostřednictvím vázanosti orgánu, kterému byla

⁴⁸ Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. I. US 615/01, ze dne 20. března 2002.

⁴⁹ PAVLÍČEK, V., HŘEBEJK, J. *Ústava a ústavní řád České republiky*. Komentář. 1. díl. Praha: Linde, 1998, s. 55. ISBN 80-7201-110-3.

⁵⁰ K tomu Ústavní soud České republiky, sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3. června 2009: „Principu právního státu je imanentní princip předvídatelnosti práva a zákaz výkonu libovůle orgány veřejné moci. I dnes se princip právního státu váže na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání. V teorii práva se v tomto kontextu mluví o tzv. formální hodnotách práva, které sice neurčují obsah právních předpisů, mají však právu zajistit samotnou existenci a dále akceptaci a aplikovatelnost: mezi hodnoty patří hodnoty řádu, předvídatelnosti, svobody od arbitrárnosti, právní rovnosti či právní jistoty. Neil MacCormick v tomto kontextu mluví o etice legalismu, pro kterou jsou příznačné pravidelnost, předvídatelnost, jistota, trvalost a jednota. Podle názoru Ústavního soudu mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost.“

věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí, právním názorem odvolacího soudu, vysloveným v kasačním rozhodnutí.

Základním formálním pramenem k vytváření jednotného společného názorů soudců je Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky, obsahující sjednocující stanoviska Nejvyššího soudu a také vybranou judikaturu, o jejímž publikování rozhodují kolegia Nejvyššího soudu, a to na základě zákonného zmocnění ustanovením § 24 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Uvedenou sbírkou Nejvyšší soud naplňuje ustanovení § 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích, kdy: „*Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.*“

Uvedená sbírka nemá přes svou oficiálnost závazný charakter. Byť tato rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou součástí právního řádu, jsou jí pouze svým výrokem, ne odůvodněním, a nestávají se tak formálním pramenem práva. Vyjma principu uvedeného v kapitole 4.4, není soudce vázán právním názorem jiného soudce ani senátu, a to ani na úrovni dvou senátů Nejvyššího soudu. Žádné takové rozhodnutí nemá hodnotu oficiální informace, tzv. pro foro externo.⁵¹ I přes uvedené se však tato rozhodnutí podílejí na vzniku jednotného právního názoru, který může sloužit jako vzor pro budoucí rozhodovací praxi.

5. Vztah apelace a kasace k základním zásadám trestního řízení

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož cílem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti,

⁵¹ VOČKA, V. *Apelace a kasace v českém trestním řízení*. Praha, 2008. Dizertační práce (Ph.D.), Univerzita Karlova, Fakulta právnická, Katedra trestního práva s. 133,

k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.⁵² V kontextu uvedeného lze vysledovat, že cílem trestního řízení je postupovat dle výše uvedeného efektivně a spravedlivě. Trestní řízení je ovládáno jistými vůdčími idejemi, které jsou v českém právním řádu zakotveny v ust. § 2 trestního řádu. V rámci připravované rekodifikace trestního řádu, vycházející z věcných záměrů rekodifikace z let 2004 a 2008, se objevily myšlenky, zdali je nezbytné základní zásady trestního řízení v novém kodexu uvádět nebo zda se jedná o otázku teorie, které bude dovozovat základní zásady z jednotlivých ustanovení trestního řádu. V rekodifikační komisi převážil názor, že je vhodné základní zásady zachovat v současném znění, neboť naznačují, jakým způsobem mají být aplikovány a interpretovány trestněprávní normy. Základní zásady představují princip a strukturu trestního řízení. To sice neznamená, že je nutné uvádět explicitně všechny procesní zásady, neboť, jak se shodla rekodifikační komise, není nutné opakovat principy, které jsou zakotveny již na úrovni ústavněprávní v rámci ústavního pořádku České republiky i v rámci mezinárodních smluv o lidských právech; postačí, upraví-li se v trestním řádu pravidla, která z nich vyplývají. Jako příklad může posloužit zásada presumpce neviny, která je zakotvena v Listině základních práv a svobod, v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a rovněž i v trestním řádu. Není tedy nezbytné, aby byla upravena novým trestním řádem, měla by však být upravena pravidla, zejména in dubio pro reo, kteréžto pravidlo za současně platného řádu pouze dovozujeme z několika ustanovení trestního řádu⁵³. Jelínek naproti tomu uvádí, že vzhledem k významu základních zásad by tyto měly být dále přesně definovány v obecné podobě v úvodní části trestního řádu⁵⁴.

S ohledem na, předchozím odstavcem uvedený cíl trestního řízení, je pro fázi odvolacího řízení zásadní vztah základních zásad k principům apelace a kasace, neboť v tomto stádiu se často rozhoduje o zvolení jednoho z těchto způsobů vyřízení věci. Ze základních zásad stanovených v ust. § 2 trestního řádu

⁵² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges. 2011, s. 17. ISBN 978-80-87212-92-9

⁵³ Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu. *Právní prostor*. *Právní prostor* (online). Dostupné z <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu>

⁵⁴ JELÍNEK tamtéž, s. 127

tato práce následně pojednává, ve vztahu k aplikaci apelace nebo kasace, o zásadě stíhání jen ze zákonných důvodů, zásadě přiměřenosti, zásadě presumpce nevin, zásadě materiální pravdy, zásadě volného hodnocení důkazů a zásadě zajištění práva na obhajobu.

5.1 Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů

Tato zásada může označována rovněž jako „zásada řádného zákonného procesu“⁵⁵ je vyjádřena ust. § 2 odst. 1 tr. ř.: „*Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon.*“ Na tuto zásadu lze pohlížet jako na nejdůležitější v celém trestním procesu. Jde o zásadu všeobecného charakteru, vyjádřenou principem „nullum crimen, nulla poena, nullus proceccus criminalis sine lege,“ kde ani osobě závažně porušují právní normy v trestněprávní rovině, nelze odepřít záruky poskytované touto zásadou. Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů se bez omezení uplatní ve všech stádiích trestního řízení, samozřejmě i v řízení opravném, kde na ni lze nahlížet jako na zásadu uplatňovanou při úkonech opravného řízení a zároveň jako regulativ dosavadního průběhu procesu. Jak apelační, tak kasační princip umožňují uplatnění této zásady bez jakékoli výjimky.

5.2 Zásada přiměřenosti

Se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů úzce souvisí zásada přiměřenosti a zdrženlivosti, neboť jedním z projevů řádného procesu je zacházení s osobami zúčastněnými na řízení. V trestním řízení nesmí být bez důvodu nebo nepřiměřeně zasahováno do práv a chráněných zájmů osob na trestním řízení zúčastněných a orgány činné v trestním řízení musí postupovat v souladu s LZPS jakož i mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách. Rovněž tato zásada se uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení, i v řízení odvolacím. V případě řízení o opravném prostředku způsobem kasačním, je třeba odvolacím soudem tuto zásadu pečlivě vážit. Zásada přiměřenosti se uplatní především u zajištění osob a věcí důležitých pro

⁵⁵ KRATOCHVÍL, V., MUSIL, J., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck. 2003, s. 114. ISBN 80-7179-678-6.

trestní řízení. Je-li v systému kasace v odvolacím řízení třeba provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, jeví se užití apelačního principu ve smyslu šetření zásady přiměřenosti jako vhodnější řešení, neboť uplatnění tohoto principu vede k rychlejší nápravě a zmírňuje se riziko zásahu do základních práv a svobod.

5.3 Zásada presumpce nevinny

Tato zásada je vyslovena ustanovením § 2 odst. 2 tr. ř.: „*Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.*“ Tato zásada je rovněž definována LZPS, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a v neposlední řadě i Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. V těchto předpisech je zásada presumpce nevinny oproti trestnímu řádu definována pozitivně, v podstatě shodně jako v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví, že osoba, proti níž se řízení vede, je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

Otázkou plného uplatnění této zásady může být sankce odmítnutí odvolání, které nesplňuje náležitosti obsahu odvolání, a to bez jeho věcného přezkoumání dle § 253 odst. 3 tr. řádu, kdy je stanovena povinnost v dané lhůtě odůvodnit odvolání tak, aby bylo patrné, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. Nedomnívám se, že by formální rozhodnutí o odmítnutí odvolání znamenalo omezení uplatnění presumpce nevinny. Z pasivity obviněného nejsou z hlediska otázky vyslovení viny nebo nevinny soudem vyvozeny žádné důsledky a odmítnutí dovolání tak nelze považovat za stanovisko odvolacího soudu k vině či nevině obviněného.

Zásada presumpce nevinny se uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení, jak v předsoudním stádiu, tak v řízení před soudem i v řízení odvolacím a zásada trvá, dokud není buď v opravném řízení nebo v následujícím novém či pokračujícím řízení, i novém řízení o opravném prostředku, bezevbytku

pravomocně rozhodnuto a dokud není tímto pravomocným odsuzujícím rozsudkem vyslovena vina. V rámci apelace je obviněnému poskytnuta širší možnost obhajoby, není-li však odvolacím soudem samotným vydáno rozhodnutí na základě vlastního dokazování, jehož výsledkem je změna skutkových zjištění. Při uplatnění kasace odvolací soud nevydá vlastní konečné rozhodnutí ve věci, neboť se věc vrací nalézacímu soudu k novému projednání a rozhodnutí a obviněnému je tak umožněna obhajoba proti tomuto novému rozhodnutí.

5.4 Zásada materiální pravdy

Zásadu materiální pravdy stanoví trestní řád v § 2 odst. 5 trestního řádu, který říká, že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Takto je téměř přesně stanoven požadavek na míru zjišťovaných skutečností, avšak není určen zcela jasný konkrétní cíl, proto nelze přesně definovat název této základní zásady, neboť se spíše jedná o instrukci vedoucí ke zjištění skutkového stavu v trestním řízení a někdy se také tato zásada s ohledem na výše uvedené označuje jako zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností.⁵⁶ Pipek uvedený princip nazývá objektivní pravdou a považuje ji za jednu z nejdůležitějších zásad vůbec, neboť zjištění pravdy musí být cílem trestního řízení a veškeré okolnosti by měly být v souladu s touto objektivní pravdou.

K dodržení této zásady napomáhají zásady ostatní, především zásada presumpce nevin, zásada vyhledávací, zajištění práva na obhajobu a také úprava postupu v trestním řízení, jako například jednotlivé úkony k dosažení zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Zásada materiální pravdy je v podstatě uvedena již v ustanovení § 1 odst. 1 tr. řádu a je základním cílem trestního řízení jako takového.

⁵⁶ PIPEK, J. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*. 1999, 7, s. 410. ISSN 1210-6410 a JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 150. ISBN 978-80-87212-92-9.

Jedním z korektivů ve snaze o zjištění objektivní pravdy je i opravné řízení, kdy je odvolací soud oprávněn, byť omezeně, rozhodnout sám ve věci po zrušení napadeného rozsudku, a to na základě nalézacím soudem správně zjištěného skutkového stavu nebo v případě, kdy byl na základě doplněného dokazování změněn nebo doplněn skutkový stav. Takto shrnutý postup za užití apelačního principu by mohl mít pro obviněného nepříznivé následky, proto v tomto místě nastupuje regulativ v podobě zásady zákazu změny k horšímu, který zabraňuje eventuálním nepříznivým změnám ve skutkovém zjištění odvolacího soudu.

5.5 Zásada volného hodnocení důkazů

V souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. řádu orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jeho souhrnu. Takto vyjádřená zásada volného hodnocení důkazů je protikladem zásad inkvizičního procesu a jest předpokladem pro zjištění správného skutkového stavu.

Při trestním řízení nalézací soud v rozsudku uvede odůvodnění, v němž stručně nastíní, které skutečnosti považuje za prokázané, na základě jakých důkazů rozhodl a jakými úvahami se řídil při hodnocení důkazů. Zároveň uvede argumenty k obhajobě, odůvodní, proč eventuálně nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a dle čeho posuzoval prokázané skutečnosti dle příslušných norem v otázce viny a trestu. Rozhodnutí prvoinstančního soudu by mělo být v tomto ohledu přezkoumatelné, tedy zřetelné a přesvědčivé, neboť v následném odvolacím řízení bude takové odůvodnění rozhodnutí součástí přezkumu odvolacího soudu. V případě, že odvolací soud nebude mít skutkový stav za správně zjištěný a bude-li toto vycházet z nesprávně hodnocených důkazů, může odvolací soud prvoinstančnímu soudu nastínit, jakým způsobem má být řízení v rámci kasace doplněno anebo určí, čím je třeba se znovu zabývat, avšak bez udělení závazných pokynů.

V odvolacím řízení je citovaná zásada plně respektována bez ohledu na princip apelace či kasace, ačkoli širší uplatnění bez pochyb umožňuje princip apelační, kdy soud může provádět vlastní dokazování. I v rámci kasace však může odvolací soud pohlížet na skutkový stav za užití volného hodnocení důkazů, například mají-li přezkoumávané právní otázky základ ve skutkových zjištěních. Způsob a výsledek hodnocení důkazů není závazný pro ostatní orgány činné v trestním řízení, a proto nelze k hodnocení důkazů udílet závazné pokyny.⁵⁷

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 749/2012 ze dne 11. července 2012 vyplývá, že pokud se odvolací soud po přezkoumání věci neztotožní se skutkovým zjištěním prvoinstančního soudu, nesmí vytvářet vlastní závěry o skutkovém stavu, může však v odůvodnění svého rozhodnutí uvést, v čem spatřuje vady skutkových zjištění a v čem je třeba tyto doplnit, eventuálně k jakým důkazům je třeba přihlížet.⁵⁸ Odvolací soud může v takovém případě vytknout vady při hodnocení důkazů, zejména v případech logických závěrů nalézacího soudu, opomenutím okolností apod.

V platném právním pojetí se systémem apelace s prvky kasace odvolací soud může po zrušení napadeného rozsudku věc vrátit prvoinstančnímu soudu pouze, není-li možná vady odstranit přímo v rámci odvolacího řízení. Odvolací soud je oprávněn se od zjištěných skutkových případech odchýlit, provede-li sám dosud neprovedené důkazy anebo provede znovu důkazy již provedené. Trestní řád dále pak stanoví regulativy pro možnost rozhodnutí odvolacího soudu v podobě zákazu reformace in peius, zákazu uznání obviněného vinným, byl-li prvoinstančním soudem viny zproštěn a zákazem uznání obžalovaného vinným pro těžší trestný čin.

5.6 Zásada zajištění práva na obhajobu

Tento požadavek, aby v trestním řízení byla zaručena plná ochrana zákonných zájmů a práv osob, proti nimž se vede trestní řízení, je zakotvena

⁵⁷ Rozhodnutí č. 57/1984 Sb. rozh. tr.

⁵⁸ Rozhodnutí č. 20/1997 Sb. rozh. tr.

jednak v čl. 40 odst. 3 LZPS a dále je rozvinuta v § 2 odst. 13 tr. řádu, který stanoví: „Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech a povinnostech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.“ Tato zásada je platná ve všech stádiích trestního řízení a zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení. Jejím smyslem je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede, tak, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které osobu, nebo ji alespoň zmírňují.⁵⁹

K dosažení zásady slouží jednak právo obviněného hájit se sám způsobem, který si zvolí, jednak v rovině formální je právo na obhajobu zajištěno právem mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby⁶⁰. V rovině materiální spočívá naplnění zásady volného hodnocení důkazů v možnosti požadovat od orgánů činných v trestním řízení objasňovat jak okolnosti svědčící v neprospěch obviněného, tak i sloužící v jeho prospěch a k tomu opatřovat a provádět veškeré důkazy i bez návrhu.⁶¹

Pipek uvádí, že ačkoli v rámci apelačního principu je zásadě zajištění práva na obhajobu plně vyhověno, v případě podání nového opravného prostředku tomu tak již není, a to s poukazem na zmateční stížnost, která nemůže dál vést k napravení vad skutkových zjištění, kterých se mohla dopustit první opravná instance. Rozhodnutí odvolací instance tak Pipek považuje, v čistě apelačním systému, za konečné rozhodnutí, kdy obviněný nemá další možnost se takovému rozhodnutí bránit.⁶² Vočka naopak uvádí, že ani v popsaném

⁵⁹ JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 174. ISBN 978-80-87212-92-9.

⁶⁰ K následkům neúčasti obhájce je důležité rozhodnutí č. 40/94-I Sb. rozh. tr., ze kterého vyplývá, že provedení důkazů v přípravném řízení, kdy obviněný neměl obhájce, i přes případ nutné obhajoby, přičemž nešlo o neopakovatelné ani neodkladné úkony, je závažnou vadou přípravného řízení, pro kterou soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření. Závažnou vadou je i porušení práva na obhajobu, oznámil-li obhájce obviněného vyšetřovateli, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů, nebyl však vyšetřovatelem vyrozuměn o konání takových úkonů, aniž by šlo o neopakovatelné či neodkladné úkony. Takto vadně provedené důkazy nelze v dalším řízení použít.

⁶¹ CÍSAŘOVÁ, D. a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde 2006, s. 64 – 65. ISBN 807201594x.

⁶² PIPEK, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 62.

případě nedochází k omezení práva na obhajobu, poněvadž v situaci jak ji popisuje Pipek, by bylo v dovolacím řízení rozhodnout buď potvrzením rozhodnutí prvoinstančního soudu, nebo o zrušení rozhodnutí a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí, přičemž z tohoto hlediska by se jako výhodnější jevila aplikace principu kasačního.⁶³ Jak Vočka poznamenává dále, přímé rozhodování odvolacího soudu je předpokladem pro objektivnost, které slouží i profesionální obsazení specializovaných senátů, které oplývají vyšší mírou odborné zkušenosti a větší nestranností, neboť jsou ve věci méně zainteresováni. Zdůrazňuje, že by se za užití apelace nově doplňovala skutková zjištění, trestní řízení by se nevracelo zpět jako při kasaci, ale bylo by pokračováno v nové vyšší kvalitě, z důvodů uvedených výše. S ohledem na uvedené Vočka shrnuje, že nelze bezezbytku tvrdit, že obviněný, využivše všech svých obhajovacích práv, by byl na svém právu zkrácen tím, že nemůže dosáhnout dalšího, opětovného, přezkoumání.⁶⁴

Závěrem této kapitoly se nabízí shrnutí, že uvedené základní zásady trestního řízení, jakožto ostatní zásady upravené v § 2 trestního řádu, touto prací výslovně neuvedené, se efektivněji uplatní v systému založeném na rozhodování přezkumného soudu principem apelace, která dává jistou záruku větší míry objektivity, tedy zefektivnění přezkumného řízení a k jeho celkově lepší hospodárnosti se šetřením všech práv a povinností osob na trestním řízení zúčastněných.

6. Systém apelace a kasace z pohledu věcných záměrů trestního řádu

Platný zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) je přes snahu tento zákon novelizovat a přizpůsobit ho aktuální společenské a politické situaci, stále ovlivněn politicko-právní doktrínou uznávanou v době jeho vzniku, což bylo vyjádřeno v § 1 tehdejšího znění, kdy trestní řízení mělo působit k upevnování socialistické

⁶³ VOČKA, V.: *Apelace a kasace v českém trestním řízení*. Praha, 2008. Dizertační práce (Ph.D.), Univerzita Karlova, Fakulta právnická, Katedra trestního práva, s. 101

⁶⁴ VOČKA, V. tamtéž, s. 101-102.

zákonnosti a k upevňování socialistického soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.⁶⁵ Od roku 1989 došlo novelizacemi v řadě zásadních otázek k radikálním změnám, k obnovení klasických procesních postupů (například v podobě úpravy mimořádných opravných prostředků), k zavedení moderních institutů (například odklony), i přes to však koncepce trestního řádu není zcela vyhovující a neodpovídá trendu restorativní justice.

Po roce 1989 začalo být více než patrné, že trestní řád neobstojí v kontextu demokratického právního státu, a pod tlakem okolností bylo přistoupeno k dílčím novelizacím různého rozsahu. Za jednu z mála koncepčních novel lze považovat tzv. velkou novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., která se poprvé zabývala některými instituty a postupy, jež se měly promítnout v blízké se rekodifikaci trestního řádu. Ačkoli lze tuto novelu považovat za revoluční, vyznačovala se některými nedostatky, jak vyplynulo z analýz provedených například Nejvyšším soudem a Nejvyšším státním zastupitelstvím a ze studie zpracované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, o níž bude blíže v této práci pojednáno níže. Do dnešní doby, i přes věcné záměry z let 2004 a 2008, které měly směřovat a dále směřují k úplné rekodifikaci trestního řádu, přetrvávají problémy bránící efektivnějšímu trestnímu procesu.

6.1 Vliv velké novely trestního řádu na odvolací řízení

Jak již bylo nastíněno předchozím odstavcem, znamenala tzv. velká novela průlom do stávajícího trestního procesu. V následujících odstavcích a kapitolách bude pojednáno o dopadu velké novely zejména na odvolací řízení trestní, jakož o zamyšlení, zda je současný trend upevňování systému apelace na úkor kasace vhodným zvolením opravného systému a z jakých důvodů tomu tak je či není.

Velkou novelou upravené odvolací řízení je ovládáno principem apelace s prvky kasace, tedy principem, který byl naposled v českém řádu uplatňován

⁶⁵ Ust. § 1 odst. 1 zák. č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění účinném od 1.1.1962 do 30.6.1990

trestním řádem z roku 1950. Systém apelace umožňuje opakovat nebo provádět nové důkazy a tyto rovněž hodnotit a to buď zcela samostatně, nebo vycházejí z dříve provedených důkazů, a proto by apelační princip měl zabránit zbytečnému zrušování rozhodnutí a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí prvoinstančnímu soudu nebo dokonce vrácení věci státnímu zástupci k došetření, tedy vrácení věci až do přípravného řízení; přičemž je ctěna zásada, že dokazování prováděné odvolacím soudem nemá nahrazovat činnost soudu nalézacího.⁶⁶

Novelou trestního řádu bylo zrušeno ustanovení § 254 odst. 1 trestního řádu, dle kterého měl odvolací soud povinnost v návaznosti na podané odvolání vždy přezkoumat zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž bylo možné podat odvolání, i správnost postupu řízení, přezkoumáváje i vady, aniž by tyto byly odvoláním napadány.⁶⁷ Dle Vantucha⁶⁸ došlo k opuštění uplatnění systému revize a zároveň došlo k zakotvení povinnosti odůvodnit podané odvolání co do rozsahu a důvodu napadení rozsudku.⁶⁹ Podle jiných názorů došlo pouze k podstatnému omezení revizního principu, nikoli k jeho úplnému opuštění. Přesněji, že byl zachován alespoň v okruhu otázek daných odvoláním.⁷⁰

Bobek k rozsahu dokazování v odvolacím řízení uvádí, že při uplatnění apelačního principu by činnost odvolacího soudu rozhodně neměla nahrazovat činnost soudu nalézacího. V rámci odvolacího řízení může dojít k velmi citelné změně skutkových zjištění, což Bobek označuje za brání stranám práva řádného

⁶⁶ BOBEK, J. Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. *Bulletin advokacie*. 2005, 4, s. 10. ISSN 1210-6348.

⁶⁷ Ust. § 254 odst. 1 trestního řádu účinného do 31.12.2001: „Nezamítne-li odvolací soud odvolání podle § 253, přezkoumá zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž může odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, přihlížíje přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány.“

⁶⁸ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 484. ISBN 978-80-7400-321-9

⁶⁹ Do účinnosti velké novely bylo obligatorně uloženo odůvodnit odvolání pouze státnímu zástupci, obhájci obviněného, zmocněnce poškozeného nebo zúčastněné osoby. Nesplnění povinnosti však nemělo nepříznivý důsledek pro odvolatele, ani nebylo sankcí zamítnutí odvolání z formálních důvodů. Neodůvodnil-li odvolání obžalovaný, nemělo to pro něj žádných důsledků, neboť neměl povinnost jej jakkoli odůvodnit.

⁷⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 824. ISBN 978-80-87576-69-4.

opravného prostředku. V kontextu nové úpravy by pak obhájci měli navrhopvat, oproti dřívější úpravě, kdy navrhovali, aby odvolací soud zrušil napadený rozsudek a věc vrátil nalézacímu soudu; aby navrhované důkazy byly prováděny odvolacím soudem, a aby ten sám meritorně rozhodl. Další výraznou změnou je, že odvolacímu soudu bylo výrazně omezeno právo vrátit věc do přípravného řízení pro neodstranitelné procesní vady. Bobek takovou úpravu považuje za nešťastně zvolenou, neboť ustanovení § 260 trestního řádu neumožňuje vrátit věc do přípravného řízení pro objasnění věci, i kdyby se mělo jednat o obtížné došetřování včetně zajišťování nových důkazů, což může mít v praxi dopad na činnost soudů I. instance, které v některých případech budou nahrazovat činnost orgánů přípravného řízení.⁷¹

Kompromis mezi značným omezením revizního principu a zavedení silného principu apelačního, kdy jsou přezkoumávány pouze namítané vady, spatřuje Bobek v reálné činnosti obhájců, kteří omezení revizního principu čelí tím, že pro jistotu napadají všechny výroky rozhodnutí a s poukazem na ust. § 258 odst. 1 trestního řádu, uvádějí široký okruh důvodů, aby nedošlo ke zbytečnému opomenutí, a tím prakticky umožňují širší přezkum, což vede ke kvalitnější práci odvolacích soudů, které mohou lépe přezkoumávat napadená rozhodnutí a důkladněji tak naplňují svou dozorovou činnost.⁷²

6.2 Stručně k dovolání

Jak je v této práci již pojednáno výše, účinností tzv. velké novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. nastaly změny, z nichž nejdůležitější pro uplatnění systému apelace a kasace v trestním řízení, jsou obsaženy v § 254 tr. řádu, kterým došlo k opuštění revizního principu v rámci přezkumné činnosti odvolacího soudu, a tedy zavedení povinných obsahových náležitostí dovolání, upravených v § 125 odst. 2 a § 249 tr. řádu. Ustanovením § 259 odst. 3 tr. řádu byla posílena aplikace apelačního principu spočívající v zavedení širšího rozsahu dokazování v průběhu odvolacího řízení a možnosti

⁷¹ BOBEK, J. Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. *Bulletin advokacie*. 2005, 4, s. 13-15. ISSN 1210-6348.

⁷² BOBEK, J. Ještě k dovolání v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2007, 4, s. 54. ISSN 1210-6348.

měnit skutkový stav zjištěný nalézacím soudem. V následujících dvou odstavcích bych chtěla v rámci této práce stručně zmínit dovolání, mimořádný opravný prostředek zavedený velkou novelou trestního řádu, které úzce souvisí s úpravou odvolání a níž navazuje.

S úpravou odvolání velká novela přinesla i institut zcela nový, a to nový mimořádný opravný prostředek – dovolání. Zavedením dovolání došlo k naplnění závazku České republiky daný Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod⁷³ a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.⁷⁴ Právní úprava před účinností velké novely trestního řádu neumožňovala se po právní moci rozhodnutí domáhat žádnými procesními nástroji zrušení takového pravomocného rozsudku, s výjimkou obnovy řízení. Zákonností pravomocného rozhodnutí se mohl zabývat pouze ministr spravedlnosti, jemuž příslušelo právo podat stížnost pro porušení zákona, a to na neformální podnět obviněného nebo státního zástupce, aby se ministr obrátil ze své pozice na Nejvyšší soud se stížností pro porušení zákona. Nevyhověl-li, nemusel ministr spravedlnosti svůj postup nijak odůvodňovat, neboť podání stížnosti pro porušení zákona bylo jeho výlučným právem.⁷⁵ Současně platnou právní úpravou je dovolání upraveno v hlavě sedmnácté trestního řádu, v § 265a až § 265s.

V řízení o dovolání rozhoduje vždy Nejvyšší soud, je tedy tzv. centralizovaným mimořádným opravným prostředkem, které je vybudováno na kasačním principu s některými prvky apelačními. Jestliže Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zruší podle § 265k tr. řádu, přikáže zpravidla věc soudu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Dle principu kasace Nejvyšší soud nerozhoduje ve věcech dle § 265m odst. 1 tr. řádu, kdy Nejvyšší soud může sám ve věci meritorně rozhodnout odlišně od

⁷³ Čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod: „Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.“

⁷⁴ Čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech: „Každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, má právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem.“

⁷⁵ ŠÁMAL, P. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2001, 11-12, s. 103. ISSN 1210-6348.

napadeného rozhodnutí.⁷⁶ Princip apelační je v porovnání s úpravou odvolání však značně omezen, neboť úprava dovolání nepředpokládá, že by Nejvyšší soud při své přezkumné činnosti prováděl ve veřejném zasedání jakékoli dokazování k doplnění skutkového stavu. V rámci kasace je po zrušení napadeného rozhodnutí v kompetenci Nejvyššího soudu věc rozhodnout jen zjistí-li právní vady rozhodnutí nebo procesní vady nepodstatné či odstranitelné.⁷⁷ Řízení o dovolání je tedy oproti odvolání ovládáno opačným systémem zásad trestního řízení, tedy značně převažuje princip kasační – zrušovací – nad principem apelačním, a ačkoli Nejvyšší soud je oprávněn ve věci meritorně rozhodnout, neprovádí vlastní dokazování a nedoplňuje tak skutkový stav.

6.3 K rozsahu přezkumné činnosti v odvolacím řízení

Trestní řízení je ovládáno mimo jiné zásadou dispoziční a je tedy zcela v rukou oprávněné osoby, jestli podá odvolání proti rozhodnutí nalézacího soudu, jestli své odvolání vezme zpět či jej nepodá vůbec. Takové rozhodnutí je zcela v dispozici oprávněného, a to včetně rozsahu a důvodů, pro které je odvolání podáno, a tedy za jakých důvodů a v jakém rozsahu bude odvolací řízení provedeno.

K přezkumu rozhodnutí s ohledem na uvedené nemůže bez vůle oprávněné osoby dojít. Velkou novelou byly z tohoto důvodu přesněji vymezeny role stran trestního řízení, obzvláště v řízení odvolacím. Povinností státního zástupce je prosazovat veřejný zájem a před soudem prokazovat vinu obviněného, čehož se státní zástupce může domáhat i podáním odvolání proti rozsudku soudu první instance, a to jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného. Práve obviněného je se hájit proti obvinění; podá-li odvolání, je pak zcela v jeho dispozici, jaký způsob obhajoby zvolí. V kontextu uvedeného tedy není důvod, proč by odvolací soud měl přezkoumávat celé napadené rozhodnutí a celé předcházející řízení. Z tohoto důvodu byl velkou novelou ve značném rozsahu omezen revizní princip, který znamenal přezkoumání všech

⁷⁶ Ust. § 265m odst. 1 tr. řádu: Nejvyšší soud může při zrušení napadeného rozhodnutí také sám hned rozhodnout ve věci Rozsudkem.“

⁷⁷ ŠÁMAL, P. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2001, 11-12, s. 105. ISSN 1012-6348.

výroků napadeného rozhodnutí a správnost každého takového výroku z hlediska všech možných vad skutkových i právních, tedy hmotně i procesněprávních.

Hlavním východiskem pro rozsah přezkumu je zásada vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, kdy odvolací soud rozhoduje v intencích podaného odvolání a nepřezkoumává ani nezjišťuje vady ostatních výroků a nezjišťuje ani, zda napadené rozhodnutí trpí jinými vadami, aniž by na ně odvolatel poukazoval. Průlom do tohoto základního principu, na němž je v současné době odvolání vybudováno, představuje institut přezkoumání výroku, jehož vada má původ ve výroku jiném, který nebyl odvoláním napaden. Odvolací soud je povinen přezkoumat i tento výrok za předpokladu, že odvolatel mohl proti tomuto výroku podat odvolání. Smysl toho institutu spočívá nepochybně v tom, že by bylo nespravedlivé, kdyby odvolací soud nemohl napravit vadu rozsudku jen proto, že odvolatel nebyl zcela přesně identifikovat příčinu vady a napadnout výrok, v němž má vada svůj původ. Takové výroky však na sebe musí navazovat.⁷⁸

Dalším průlomem do principu vázanosti podaným odvoláním, je uplatnění principu *beneficia cohaesionis*, kdy je sice rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu omezen na osobu odvolatele, avšak ve světle uvedeného principu, zjistí-li odvolací soud, že důvod, dle něhož bylo rozhodnuto ve prospěch odvolatele, prospívá rovněž další osobě (tedy například spoluobviněnému nebo další zúčastněné osobě), která se neodvolala, je soud povinen rozhodnout ohledně této osoby a to dle podmínek, které jsou uvedeny výše v této práci.

Uvedené limity vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním do značné míry negativně ovlivňují základní myšlenku úpravy odvolání zakotvené velkou novelou trestního řádu, spočívající v omezení revizního principu a naopak silného posílení principu apelačního. Ačkoli je tedy nasnadě, kterou cestou v systému apelace a kasace se má úprava odvolání ubírat, připuštění

⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1571. ISBN 978-80-7400-465-0.

výjimek tento koncept do jisté míry negativně ovlivňuje. Tyto negativa lze demonstrovat na následujících situacích.

Jak již bylo nastíněno, odvolací soud je vázán podaným odvoláním, avšak tento princip je omezen v rozsahu, kdy je odvolací soud povinen přihlížet i k vadám, které nebyly napadenému rozhodnutí vytýkány. Tím je rozhodování odvolacího soudu zcela nepochybně směřováno k principu reviznímu. Púry se Sotolářem uvádí, že je v praxi nemyslitelné, aby se soud zabýval výrokem, který způsobil vadu jiného výroku, pouze bude-li taková vada zjištěna, což následně demonstruje na příkladu vady výroku o trestu, která se odvíjí od vady výroku o vině, který může vycházet například v nesprávné právní kvalifikaci skutku. Obviněný nesouhlasí s výrokem o výši trestu nenapadne nesprávný výrok o vině, jelikož z laického pohledu nerozezná nesprávně použitou právní kvalifikaci skutku.⁷⁹ Odvolací soud bez přezkumu výroku o vině nezjistí vytýkanou vadu o výši trestu. Mělo-li by platit, že před přezkoumáním nenapadeného výroku by bylo nutné zjistit konkrétní vadu napadaného výroku, nebylo by možné jej přezkoumat, neboť by nebyla shledána žádná nezákonnost, jelikož uložený výrok o výši trestu by odpovídal zákonnému stanovení s ohledem na kvalifikaci skutkové podstaty skutku a odvolací soud by nemohl zkoumat, zda je primárně správně výrok, od něhož se odvíjí výrok o trestu.

Praktický dopad je takový, že odvolací soud by měl přezkoumávat v některých případech všechny výroky napadeného rozhodnutí, včetně celého předcházejícího řízení, neboť jedině tak si lze učinit nezbytný podklad pro rozhodnutí, zda vytýkaná vada výroku má původ v jiné vadě jiného výroku.⁸⁰ Takto nastavená právní úprava zcela jistě vyvrací deklarované omezení ne-li zcela opuštění revizního principu, neboť odvolacímu soudu je stanovena povinnost přezkoumání, nikoli pouze právo. Závěrem lze shrnout, že za všeobecného vnímání spravedlnosti by nemělo být odvolacímu soudu upřeno právo, aby se mohl odchýlit od obsahu podaného odvolání tak, aby odvolatel

⁷⁹ PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2005, 3, s. 6. ISSN 1210-6348.

⁸⁰ PÚRY, F., SOTOLÁŘ, tamtéž, s. 7.

nebyl poškozen pro neznalost práva, a aby odstranění vad napadeného rozhodnutí nebránilo čistě formální překážky.

6.4 K možnosti zrychlení trestního řízení

Požadavek na rychlost řízení je jednou ze základních zásad trestního procesu, vymezené § 2 odst. 4 věta druhá trestního řádu, který stanoví, že orgány činné v trestním řízení musí trestní věci projednávat co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. LZPS upravuje zásadu rychlosti řízení v čl. 38 odst. 2.⁸¹

Podle Koudely rychlost trestního řízení v České republice je v rámci ostatních států Evropské unie v limitech průměru.⁸² Průměrný stav by však jistě neměl svádět k opuštění snahy o celkové zefektivnění a zrychlení trestního řízení, je-li toho možné dosáhnout úpravou právních norem a přístupem stran na trestním řízení zúčastněných. Za rozhodně pozitivní legislativní přístup vedoucí ke zrychlení řízení je nepochybně zavedení institutu dohody o vině a trestu novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 293/2012 Sb.

Legislativní snahy by se kromě důležitých a osvědčených institutů, jakým nepochybně dohoda o vině a trestu je, měly ubírat cestou koncepce přechodu od principu kasačního s omezenými prvky apelace k principu výrazně apelačního s prvky kasace. Jak již bylo uvedeno, k takovému přechodu došlo účinností velké novely trestního řádu a v současné době je tímto směrem vedena i judikatura Nejvyššího soudu (například rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 4 Tz 52/2003 ze dne 6. května 2003)⁸³ ve snaze zabraňovat

⁸¹ Čl. 38 odst. 2 LZPS: „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti, a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

⁸² KOUDELA, R. Možnosti zrychlení trestního řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, 11-12, s. 269. ISSN 1213-5313.

⁸³ Nejvyšší soud rozhodl, že rozhodnutím předchozím soudů došlo k porušení ust. § 259 odst. 1 tr. řádu, byla-li věc odvolacím soudem vrácena soudu prvního stupně. Odvolací soud porušil zákon i tím, že při přezkoumání zákonnosti a odůvodněnosti napadeného rozsudku podle § 2545 odst. 1 tr. řádu nebyl důsledný a po zjištění, že dosud shromážděné důkazy nebudou postačovat k tomu, aby ve věci rozhodl sám, si tyto sám neopatrily, ačkoli by to pro něj nebylo o nic pracnější,

bezdůvodné kasaci v rozhodování odvolacích soudů, neboť takové rozhodování vede k prodlužování doby projednávání řízení. Koudela se domnívá, že aby došlo k žádoucímu vývoji, stačilo by doplnit ustanovení § 259 odst. 1 tr. řádu o dovětek věty poslední: „... zejména, jsou-li skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které již bylo navrženo v řízení před soudem prvního stupně.⁸⁴“ Nezbývá, než se k tomuto názoru připojit, neboť taková změna by posilovala kontradiktornost dokazování, kdy by byl zjišťován skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, neprovádělo by se nadbytečných důkazů a posílením apelačního principu by mohlo dojít ke zrychlení řízení.

6.5 Stav agendy odvolacího řízení

V kontextu velké novely trestního řádu, jejímž účelem bylo, mimo jiné, zkvalitnění trestního řízení, byl Institutem pro kriminologii a sociální prevenci na období let 2004 – 2007, z rozhodnutí ministra spravedlnosti ze dne 20.2.2004, realizován výzkum na téma: „Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení.⁸⁵“

Kromě dalšího bylo výzkumným úkolem řešení dílčích témat, z nichž jedním bylo posouzení dopadu velké novely trestního řádu na praktické uplatňování apelačního principu a respektování odvolacích soudů omezení revizního principu a doplňování dokazování tak, aby v rámci odvolacího řízení bylo možné meritorně rozhodnout. Zkoumání bylo zaměřeno na zhodnocení dopadu změn na průběh a rychlost trestního řízení. Na výzkumu se podílelo celkem 71 soudců (60 z okresních, 11 z krajských soudů) a 9 státních zástupců (8 krajských, 1 okresní státní zástupce). Z předložených otázek vyplynulo, že velké novela trestního řádu eliminovala akademičnost a trvání na formalismu,

než to je pro soud prvního stupně. Naopak novým, byť i jen částečným opakováním hlavního líčení, se doba řízení nedůvodně prodlouží.

⁸⁴ KOUDELA, R. Možnosti zrychlení trestního řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, 11-12, s. 269. ISSN 1213-5313.

⁸⁵ Institut pro kriminologii a sociální prevenci napomáhá naplnit cíle Ministerstva spravedlnosti, směřující ke zdokonalení právního řádu, zefektivnění legislativních procesů, lepší účinnosti právních institutů a souladu s normami EU. Cílem je rovněž zlepšení funkčnosti soudního systému a zrychlení soudního řízení.

kteře byly až svazující, a odvolací řízení se stalo živou součástí procesu. Podle názoru většiny dotazovaných posílení apelace vedlo ke zrychlení soudního řízení, ačkoli na zrychlení mohlo mít vliv více aspektů, z nich například snížení věkového průměru soudců. Respondenti uvádějí, že dochází ke zbytečným průtahům ve věcech, v nichž obviněný nemá obhájce a kvalita odvolání, jakož především jeho nedostatky, řízení často prodlužují.⁸⁶ S odkazem na výzkum lze mít za to, že nová konstrukce odvolacího řízení, zejména posílení apelačního principu vedlo k větší efektivitě přezkumného řízení, avšak stále je nezbytné prohlubovat nové platné principy odvolacího řízení a upřesnit platnou úpravu v rámci dlouhodobě připravované rekonstrukce trestního řádu.

7. Závěr

Z vývoje právní úpravy je patrné, že není vždy snadné najít vyvážený poměr mezi uplatněním kasačního principu (tedy zásady zrušovací) a principu apelačního (zásady opravné). Každý z těchto principů má své výhody a nevýhody a v průběhu jejich vývoje byly legislativně zaváděny jejich čisté formy, ale i modifikace, které se v právním úřadu uplatňují v současné době.

Aby bylo vůbec možné odpovědět na otázku, který z principů je vhodnější zvolit, a který princip má ovládat přezkum v trestním řízení, je třeba nastínit si veškeré výhody a nevýhody těchto principů. Zatímco proti apelaci vyvstává obava, že odvolací soudy budou nahrazovat rozhodovací činnost nalézacích soudů, dospějí-li odvolací soudy k závěru, že nalézací soud nedostatečně zjistil skutkový stav. Apelace znamená spíš pokračování v řízení před soudem prvního stupně a dle okolností je přenášeno těžiště řízení, a to především vlivem dokazování, před soud odvolací. Německý právní řád považuje takové uplatnění apelace v podstatě za opakování řízení, když opravní řízení dle německého právního řádu obsahuje nejen kontrolu prvoinstančních

⁸⁶ KARABEC, Z., KOTULAN, P: Vliv velké novely trestního řádu na stav agendy odvolacího řízení u soudů. *Trestněprávní revue*. 2010, 1, s. 18. ISSN 1213-5313

soudců, ale i opakování jejich práce.⁸⁷ Kühne shrnuje⁸⁸, že pokud nebylo odvolací řízení omezeno pouze na jednotlivé výroky, skutečně pak prakticky dochází k opakování hlavního líčení.

Dochází-li prakticky před odvolacím soudem k opakování hlavního líčení, může tato skutečnost vést k liknavosti soudů první instance, neboť může docházet ke snížení jejich odpovědnosti, neboť v praxi dochází k tomu, že rozsudky soudů prvního stupně nabývají charakteru předběžných rozhodnutí a tím trpí autorita soudů.⁸⁹ V tomto bodě souhlasím s Langerem, že kromě uvedeného se soudci prvních instancí mohou spoléhat na řízení před odvolacím soudem, který eventuálně napraví vady a chyby jak v dokazování, tak ve zjištěném skutkovém stavu, což nalézací soudy může svádět k nepečlivosti a k usnadňování si práce. Tuto nevýhodu však lze spatřovat i při uplatnění kasace, kdy se lze dopouštět jisté míry nezodpovědnosti při vyšetřování skutkového stavu pro jeho obtížnou ověřitelnost, když odvolací soud v rámci kasace využívá jen omezených zákonných prostředků.

Co se týče práva na obhajobu obviněného, může se v systému úplné apelace objevovat námitka, že s ohledem na faktické opakování hlavního líčení před odvolacím soudem, může dojít k nebezpečí závažných změn jak ve skutkovém stavu, tak v právním posouzení. Čím širší uplatnění prvků, k tím zásadnějším změnám může v přezkumném řízení dojít. Čistá apelace by ohrožovala právo obviněného na obhajobu, neboť například proti zcela opačnému rozhodnutí odvolacího soudu již nejsou možné další řádné opravné prostředky. Jak je však pojednáno v této práci výše, v platném právním řádu existují mnohé regulativy, které zabraňují zraňování práva obviněného na obhajobu, jsou jimi například zásada zákazu reformationis in peius, ale i výslovná ustanovení trestního řádu, zakazující uznání obviněného těžším trestným činem, než pro který byl uznán vinným nalézacím soudem a rovněž

⁸⁷ AMELUNXEN, C. Die Berufung in Strafsachen. Lübeck, 1982, s. 19. ISBN 978-3-7950-2202-0.

⁸⁸ KÜHNE, H. H. Strafprozessrecht. 6 Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2003, s. 529. ISBN 978-3-8114-9551-7.

⁸⁹ LANGER, P. Principy způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? *Trestněprávní revue*, 2006, 8, s. 221. ISSN 1213-5313.

zákaz uznání obviněného vinným pro trestný čin, pro který byl nalézacím soudem zproštěn vinny.

Oba principy mají své výhody i nevýhody, přičemž nalezení správného poměru není ani v legislativě ani v praxi jednoduché, nicméně je nasnadě, že v současné platné právní úpravě došlo ke vhodnému řešení, tedy ke zvolení spojení obou principů. V právní teorii se objevuje velké množství názorů na problematiku aplikace apelace a kasace v trestním řízení, avšak žádný z těchto názorů se nekloní na stranu jednoho nebo druhého principu v jeho čisté formě. Pipek⁹⁰ a Husár⁹¹ obdobně uvádějí, že je třeba respektovat převahu kasace, kdy posilování apelačního principu nemá v žádném případě nahrazovat činnost provoinstančního soudu. Naproti tomu Bobek⁹² posílení apelačního principu vítá, a to především proto, že pouze v rámci apelace lze dosáhnout zrychlení trestního řízení, ačkoli poukazuje na negativa apelace spočívající v nahrazování činnosti nalézacího soudu. Šámal⁹³ pak navrhuje zachování kasace avšak se značným rozšířením apelace, aby nedocházelo ke zbytečnému zrušování rozsudků a vracení trestních věcí k novému projednání a rozhodnutí zpět nalézacím soudům.

Závěrem lze shrnout, že v české odborné literatuře se nenabízí jednoznačné názory, které by se rezolutně přikláněly na stranu toho kterého principu. Avšak je možné dovodit, že je vhodné aplikovat oba dva principy najednou a stanovit vhodný poměr mezi nimi, aby mohly být plně využity výhody obou principů a eliminovány jejich nevýhody, tedy najít takový poměr, aby jejich úprava odpovídala potřebám současného moderního trestního soudnictví, nezahlecovala soudní systém a na straně druhé pak neomezila práva obviněných na obhajobu a nedocházelo k narušení právní jistoty a legitimacy očekávání.

⁹⁰ PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 186.

⁹¹ HUSÁR, E. Uplatnění apelačního a kasačního principu v trestním konání. *Socialistické soudnictví*, 1983, č. 11, s. 13.

⁹² BOBEK, J. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonnost*. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII., 1980, 5, s. 264. ISSN 0037-8305

⁹³ ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 369. ISBN 80-85963-89-2.

8. Resumé – princip kasační a princip apelační v trestním řízení

Tématem mé diplomové práce je problematika kasačního a apelačního principu v trestním řízení. Tyto dva zmíněné systémy ovládají trestní řízení ve smyslu stanovení pravomoci přezkumného orgánu, jak může naložit s rozhodnutím orgánu první instance, které je napadáno pro jeho vady, a to ať již vady skutkové či právní. Současná právní úprava směřuje především k rozhodování za aplikace principu apelačního s omezenými prvky apelace a dle věcných záměrů trestního řádu takto nastolená úprava trestního řízení bude pokračovat i v budoucnu a je zakotvena i v nově připravovaném trestním řádu.

Téma je rozpracováno v pěti kapitolách, z nichž první představuje historický exkurz do vývoje českého soudnictví obecně s rozlišením trestního práva. Popisuje postupně vznikajícími rozdíly mezi soudnictvím ve věcech civilních a trestněprávních, neboť ne vždy toto bylo rozlišováno; a to od doby Velké Moravy až do současně platné právní úpravy.

Kapitola druhá pojednává o systému opravného řízení a jejím cílem je definice pojmů opravného řízení, tedy apelace, kasace a revize. Cílem této kapitoly je přiblížení principů opravného řízení a vysvětlení účelu přezkoumávání rozhodnutí v trestním řízení. Tato kapitola se zaměřuje na rozlišení trojího smyslu opravného řízení, smyslu všeobecného, bezprostředního a širšího, zahrnující základní zásady ovládající trestní řízení jako celek.

Předmětem následující kapitoly je vztah apelačního a kasačního principu k zásadám opravného trestního řízení, konkrétně k zásadám soudcovské nezávislosti, zásady reformationis in peius, zásady beneficia cohaesionis, zásady vázanosti orgánu činných v trestním řízení právním názorem vysloveným ve vlastním kasačním rozhodnutí a konečně zásady de similibus idem est iudicandum. Cílem je nastínit, v jaké míře se při aplikaci uvedených zásad uplatní buď princip apelace nebo kasace.

Kapitola čtvrtá pojednává o vztahu apelace a kasace k některým základním zásadám trestního řízení, upravených § 2 trestního řádu. Na některých vyjmenovaných zásadách tato práce demonstruje, obdobně jako v kapitole předchozí, míru uplatnění principu apelačního a kasačního a vysvětluje, jakými prvky je zajištěno dodržování těchto základních principů ovládajících trestní řízení jako celek.

Poslední kapitola nastiňuje uplatnění principu apelačního a kasačního do budoucna. Především jakým směrem se ubírá plánovaná legislativní úprava v připravované rekodifikaci trestního řádu. Součástí kapitoly je přednesení problematiky apelace a kasace v současné právní úpravě ve srovnání úpravy předcházející. Kapitola pojednává rovněž o vlivu velké novely trestního řádu zejména s poukazem na silný vliv apelace na úkor kasace, která touto novelou byla v českém právním řádu zakotvena.

9. Abstract – Cassation and appeal in the criminal procedure code

The subject of my thesis is a cassation and appeal principle used during a criminal proceedings. Both principles control criminal proceedings within the meaning of determination of the appeal body jurisdiction, especially how to treat a first instance judgement that is opposed to a factual or legal flaws. Current legal regulation tends to apply the appeal principle with a restricted appeal elements and in compliance with the factual intentions of a legal code. This trend will continue in the future as this approach is implemented in the forthcoming legal code provisions.

The thesis is divided into five chapters. The first chapter present the historical excursus of the Czech judicature evolution. It presents difference between civil and criminal law.

The second chapter discusses a legal remedy system and is mainly focusing on defining terms such as appeal, cassation and revision. The aim is to clarify the legal remedy principles and also to explain the purpose of reviewing procedure during criminal proceedings with accent on three main roles of the reviewing procedure: general, immediate and extended which all represent main criminal proceedings principles.

The subject of the next chapter is focused on a relationship of the cassation and appeal principle towards the legal remedy proceedings, judicial impartiality, the *reformationis in peius* principle, the *beneficia cohaesionis* principle, principle of binding cassation adjudgement complied with police and judiciary prosecuting authorities and lastly the *de similibus idem est iudicandum* principle. The aim is to outline to what extent is the cassation or appeal principle used with regards to the above mentioned principles.

The fourth chapter interprets a correlation of the cassation and appeal in a context of the basic criminal proceedings rules which are stated in § 2. As in the previous chapter there are several principles stated to demonstrate to what extent are cassation and appeal principles applied and what measures ensure the compliance with these basic principles which in fact define the criminal proceedings.

The last chapter outlines a future application of cassation and appeal principle especially with regards to the forthcoming legal code provisions. Substantial part of this chapter is focused on a comparison of the cassation and appeal principles implemented in the current and the previous legal code provisions. The significant legal code amendment which was incorporated into the Czech law is discussed in context of diminishing role of the cassation principle and strengthening role of the appeal principle.

10. Seznam zkratek

apod.	a podobně
č.	číslo
čl.	článek
LZPS	Listina základních práv a svobod
např.	například
NS	Nejvyšší soud České republiky
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
odst.	odstavec
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. rozh. tr.	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek
sp. zn.	spisová značka
tr. ř.	trestní řád
ÚS	Ústavní soud
ust.	ustanovení
zák.	zákon

11. Seznam použité literatury a pramenů

- ADAMOVIČ, K. a kol. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: Lexis Nexis, 2005. ISBN 80-86920-07-0.
- AMELUNXEN, C. *Die Berufung in Strafsachen*. Lübeck, 1982. ISBN 978-3-7950-2202-0.
- ADAMOVIČ, K., MALÝ, K., SKOUKUP, L. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.

- CÍSAŘOVÁ, D. a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde 2006. ISBN 807201594x.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-7357-030
- JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-21189-5.
- JANOTOVÁ, H. *Profesní etika*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2005. ISBN 80-86861-42-2.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Linde. 2007. ISBN 978-80-7201-641-9.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges. 2011. ISBN 978-80-87212-92-9.
- JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákon a trestní řád*. 25. vydání. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-675-4.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87576-69-4.
- KLABOUC, J. *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*. Praha: Orbis, 1967.
- KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.

- KRATOCHVÍL, V., MUSIL, J., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck. 2003. ISBN 80-7179-678-6.
- KÜHNE, H. H. *Strapprozessrecht*. 6 Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2003. ISBN 978-3-8114-9551-7.
- KÜHN, Z., BOGUSZAK, J. *Právní principy*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-9010-645-5.
- MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5.
- MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha: *Lidové noviny*, 2004. ISBN 80-7106-312-6.
- PAVLÍČEK, V., HŘEBEJK, J. *Ústava a ústavní řád České republiky*. Komentář. 1. díl. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-110-3.
- PIPEK, J. *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999. ISBN 80-85963-89-2.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P. in HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck. 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.

- VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9
- VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4.
- VOČKA, V. *Apelace a kasace v českém trestním řízení*. Praha, 2008. Dizertační práce (Ph.D.), Univerzita Karlova, Fakulta právnická, Katedra trestního práva.

Odborné články:

- BALÁŠ, O. K zákazu reformatio in peius v československém trestním právu. *Socialistická zákonnost*. 1970, 7-8. ISSN 0037-8305.
- BOBEK, J. Ještě k dovolání v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2007, 4. ISSN 1210-6348.
- BOBEK, J. Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. *Bulletin advokacie*. 2005, 4. ISSN 1210-6348.
- BOBEK, J. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonnost*. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII., 1980, 5. ISSN 0037-8305.
- HUSÁR, E. Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. *Socialistické soudnictví*, 1983, č. 11.
- BOURA, F., Od buržoasního k lidově demokratickému soudnictví. *Právník*, 3-4/1949. Praha: Jednota československých právníků, 1949.

- KARABEC, Z., KOTULAN, P: Vliv velké novely trestního řádu na stav agendy odvolacího řízení u soudů. *Trestněprávní revue*. 2010, 1. ISSN 1213-5313.
- KOUDELA, R. Možnosti zrychlení trestního řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, 11-12. ISSN 1213-5313.
- LANGER, P. Principy způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? *Trestněprávní revue*, 2006, 8. ISSN 1213-5313.
- LANGER, P. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*. 2006, 11. ISSN 1213-5313.
- PIPEK, J. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*. 1999, 7. ISSN 1210-6410.
- PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2005, 3. ISSN 1210-6348.
- ŠÁMAL, P. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2001, 11-12. ISSN 1210-6348.
- VOČKA, V. K otázce vázanosti dovolacího a odvolacího soudu právním názorem, vysloveným jeho vlastním kasačním rozhodnutím. *Bulletin advokacie*. 2005, 3. ISSN 1210-6348.
- VYKLIČKÝ, J. Úvahy o soudnictví (úskalí soudcovské nezávislosti), *soudce*, 2/2007. ISSN 1211-5347.

Online zdroje:

- Soudcovská unie ČR. *Znění Etických zásad chování soudce* (online). Dostupné z: <http://www.soudci.cz/o-nas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>.
- Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu.. *Právní prostor* (online). Dostupné z <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu>.

Rozhodnutí soudů:

- Nález Ústavního soudu ze dne 9. září 1999, sp. zn. III. ÚS 505/98.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 252/15.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. března 2002, sp. zn. US 615/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2009, sp. zn. I ÚS 420/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. května 2003, sp. zn. 4 Tz 52/2003.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. července 2012, sp. zn. 7 Tdo 749/2012.

12. Klíčová slova/Keywords

Trestní právo procesní – procedural criminal law

Přezkumné řízení – review procedure

Kasace - cassation

Apelace - appeal